

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra pastorální a spirituální teologie

Ivana Čihánková

**Spiritualita premonstrátského řádu
v době lotrinské reformy**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Dr. Michal Altrichter, Th.D.
Studijní obor: Spirituální a křesťanská formace dospělých

OLOMOUC 2014

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené informační zdroje.

V Praze dne 10. 4. 2014

.....
Ivana Čihánková

Poděkování

Děkuji doc. Dr. Michalu Altrichterovi, Th.D., vedoucímu mé práce, za vedení a pomoc při jejím sepisování.

Obsah

Úvod.....	5
1. Premonstrátská spiritualita na počátku existence řádu: mniši nebo kanovníci?	9
1.1 Počátky řádu	9
1.2 Filip z Harvengu	11
1.3 Adam Scotus	13
2. Začátek reformem v první polovině 16. století: Nicolas Psaume	19
3. Vrchol lotrinské reformy: Servác de Lairuelz	24
3.1 Život a reformní úsilí Serváce de Lairuelz	24
3.2 Spis <i>Optica regularium</i>	28
3.3 Spis <i>Catechismi novitiorum</i>	33
4. Česká účast na lotrinské reformě: Denis Albrecht.....	38
5. Lotrinská reforma ve druhé polovině 17. století: Epifan Louys	44
6. Vliv lotrinské reformy v Německu: Vilém Eiselin a Fridrich Herlet	47
6.1 Vilém Eiselin	47
6.2 Fridrich Herlet.....	48
Závěr	55
Anotace	58
Annotation	59
Seznam použité literatury	60
Seznam použitých zkratk	63

Úvod

Premonstrátský řád vzniklý na počátku 12. století na ideálech gregoriánské reformy prožil během svých dějin několik dob rozkvětu a úpadku. Tato práce se bude zabývat vývojem spirituality v období, kdy se řád především ve Francii snažil o reformy po době postupného opouštění principů řeholního i kanovníckého života za komendatárních opatů v první polovině 16. století.

První část práce se věnuje počátkům řádu, diskutuji o jeho zaměření a spiritualitě prvních klášterů. Svatý Norbert založil Prémontré ve snaze reformovat život kanovníků, po jeho odchodu na biskupský stolec v Magdeburku, se bratři rozhodovali, zda budou žít více jako mniši nebo kanovníci. První možnost byla v souladu s Norbertovou a jejich touhou žít přísnějším řeholním životem v komunitě, podle vzoru apoštolů, zároveň však byli kněžími, kteří se měli věnovat kněžské službě mezi věřícími. Gregoriánská reforma zdůrazňovala význam kněžství a byla odpovědí na touhu věřících po zlepšení života kleriků. Bratři se tedy rozhodli stát se řeholními kanovníky s velkým důrazem na společný život a přísné dodržování spíše mnišského způsobu života v klášteře.

Pravidla společného života komunity udivovala i věřící z 12. století. Adam Scotus ve svých kázáních o premonstrátském řádu shrnuje základní prvky apoštolského života, jak ho chápal svatý Norbert a jeho první spolubratři na základě řehole, kterou svatý Augustin napsal pro svou kněžskou komunitu. Bylo to zřeknutí se veškerého osobního majetku, dělení se o všechny věci podle potřeb jednotlivých bratří, společný život a modlitba. Základem apoštolského života je život ve společenství a zřeknutí se osobního majetku, což předpokládá blízké vztahy, které vyjadřují jednotu myslí a srdcí.

Prvotní řeholí premonstrátů však zůstávalo Kristovo evangelium. Nová komunita chtěla napodobovat Ježíšův život na zemi, aby s ním pak mohla sdílet jeho život v nebi. Všichni chtěli žít jako apoštolové, společným životem jako prvotní křesťanská společenství v Jeruzalémě – být jedno srdce a jedna duše.

Na počátku 16. století začíná velké obnovné hnutí v celé církvi – ovlivněné úpadkem života kněží i řeholníků a také vznikem protestantských církví. Podmínky premonstrátských klášterů v té době byly velmi těžké – většina měla komendatární opaty, kteří s bratřími nežili, a život bratří byl ve značném mravním úpadku. V té době probíhaly reformy řeholního života i v dalších zemích, především v Itálii a Španělsku,

kde vznikaly kongregace orientované na pomoc chudým a nemocným. Současně probíhaly reformy starých řádů, žebravých řádů a kanovníků. Šlo hlavně o to, aby se zrušily neřády jako vlastní majetek, obnovil společný život, zlepšila formace noviců a znovu zavedly staré praktiky klášterního života.

V Lotrinsku měla církevní situace některé zvláštnosti – například velkou autonomii farností, velký vliv a význam řeholníků, zvláště františkánů, značný vliv Španělska, a tudíž i vliv myšlenek tamních velkých reformátorů církve Terezie z Avily a Ignáce z Loyoly, a specifickou situaci politickou i společenskou.

Lotrinsko je zemí klášterů – například v diecézi Verdun bylo v té době 145 klášterů a v diecézi Toul 190 klášterů. Říkalo se: „Vévoda toskánský staví města pro kupce, vévoda mantovský pro bankrotáře a vévoda lotrinský pro mnichy.“¹ V Lotrinsku se odehrávaly významné změny v oblasti teologie a katecheze. Vzdělávání bylo svěřeno jezuitům, kteří zde měli koleje i univerzitu v Pont-à-Mousson, a tak zajišťovali obnovu a rozšíření křesťanského myšlení.

V této zemi, kde ležely jeho kořeny, našel premonstrátský řád nejlepší prostředí k obnově. Bylo to kolektivní dílo, ale podnět k němu daly dvě významné osobnosti – Nicolas Psaume a Servác de Lairuelz. Nicolas Psaume, o němž bude pojednávat druhá kapitola práce, se při studiích v Paříži setkal s Ignácem z Loyoly a seznámil se s jeho myšlenkami. Poté, co se stal biskupem ve Verdunu, se měl možnost účastnit příprav tridentského koncilu a jeho závěrečných zasedání, a zaváděl jeho výnosy do praxe. Jeho působení v této oblasti se vyrovná významu práce svatého Karla Boromejského v Miláně.

Jeho dílo dále nesl Servác de Lairuelz, opat kláštera Pont-à-Mousson a hlavní osobnost reformního hnutí, který roku 1613, za pomoci jezuity Anselma Andrého sepsal nová statuta pro řeholníky svého kláštera – ta byla prvními pravidly, která vyjadřovala nového ducha premonstrátů v Lotrinsku. Kromě přísnějších předpisů pro každodenní

¹ Srov. ARDURA, Bernard. *Abbayes, prieurés et monastères de l'ordre de Prémontré en France, des origines à nos jours: dictionnaire historique et bibliographique*. Nancy: Presses Universitaires de Nancy, 1993, s. 8.

život (týdenní zpověď, trvalý půst od masa, každodenní celebrování mše pro kněze) obsahovala také změny v ekonomickém řízení kláštera a v duchovním vedení bratří (průběh duchovních cvičení). Reforma z Pont-à-Mousson se postupně šířila do dalších lotrinských klášterů a roku 1613 generální opat řádu Francois de Logpré schválil vytvoření Kongregace prvotní observance (v rámci řádu) zahrnující kláštery, které se přihlásily k reformě. Servác vydal roku 1603 dílo *Optica regularium* o ideálu řeholního života ve společenství a roku 1604 *Catechismus novitiorum* založený na Augustinově řeholi, v němž popsal základní předpoklady pro řeholní život.

Čtvrtá kapitola práce se bude věnovat rodákovi z českých zemí, převoru kláštera Mont St. Odile Denisu Albrechtovi, který byl novicmistrem lotrinské kongregace a vydal knihu o premonstrátské spiritualitě s názvem *Angeli pacis sancti Patris Norberti sancta desideria, recta consilia, justa opera*, k níž napsal úvod Servác de Lairuelz – dílo sice vychází ze spirituality svatého Norberta, ale je na něm zřetelný velký vliv Duchovních cvičení svatého Ignáce.

V 17. století pokračoval v reformním díle opat kláštera ve Verdunu Epifan Louys, který byl definitivním opatem řádu a generálním vikářem Kongregace prvotní observance. Byl také vyhledávaným duchovním vůdcem, který pomáhal mnoha komunitám sester – zvláště benediktinkám od Nejsvětější Svátosti. Jeho duchovní spisy se zaměřují především na téma *conversio morum*, nejvlivnějším dílem jsou *Conférences mystiques sur le recueillement de l'âme pour driver à la contemplation du simple regard de Dieu par les lumières de la Foy*, v němž se zabývá eucharistickou úctou a modlitbou.

Poslední část práce bude pojednávat o vlivu lotrinské reformy (a jezuitské spirituality) v Německu, který se projevil především několika spisy týkajícími se duchovních cvičení – dvě nejlepší díla napsali Vilém Eiselin z kláštera Roth a Fridrich Herlet z Oberzell. Eiselinovo dílo se nazývá *Aureum Thuribulum simplicis devotionis* a zahrnuje třicet dva námětů pro duchovní cvičení zaměřená na společnou i osobní modlitbu. Fridrich Herlet napsal spis *Sollitudo Norbertina*, což je soubor duchovních cvičení, která jsou spojením premonstrátské spirituality a metod užívaných v Duchovních cvičeních svatého Ignáce – jeho dílo je nejvýraznějším dokladem vlivu jezuitů na premonstrátskou spiritualitu.

V této diplomové práci bude tedy popsán vývoj spirituality premonstrátského řádu a nejuživnější díla za doby lotrinské reformy prvotní observance, která se vracela k základům života řádu na jeho počátku, ale byla také podstatně ovlivněna spirituálními proudy své doby, především dílem svatého Ignáce z Loyoly. Výchozí metodou pak bude srovnání principů duchovního života řeholníků na počátku řádu s pokusy o návrat k původním charismatům.

I v současné době v řádu probíhají diskuse o způsobu života bratří a sester a o jeho přizpůsobení dnešní době, aniž by byla opuštěna charismata a duch premonstrátů a premonstrátek, kteří se během dlouhé historie řádu snažili být věrni principům řeholního života podle řehole svatého Augustina a podle způsobu života apoštolů. Toto téma jsem si vybrala proto, že se domnívám, že je dobré se i dnes vracet k příkladu života osobností, o nichž práce pojednává, a inspirovat se jejich dílem. Cílem práce tedy bude kromě popisu vývoje spirituality v dané době, také najít myšlenky, které by byly použitelné a přínosné i pro život dnešních premonstrátek a premonstrátů.

1. Premonstrátská spiritualita na počátku existence řádu: mniši nebo kanovníci?

Svatý Norbert založil ve 20. letech 12. století klášter Prémontré ve snaze reformovat život kněží – toužil po tom, aby se vrátili ke společnému způsobu života (jak ho popisuje řehole svatého Augustina) podle vzoru apoštolů a prvních křesťanských komunit. Už od počátku se v řádu vedla diskuse o tom, jak mají kněží – řeholní kanovníci – žít, a čím se má jejich klášterní život a spiritualita lišit od mnichů.

Spiritualita se odvíjela od kombinace přísného mnišského způsobu života, který prosazovali bratři a opati prvních klášterů v čele s prvním opatem Prémontré Hugem de Fosses. Postupně se však v řádu začalo vzmáhat vědomí, že bratři jsou kanovníky a přizpůsobovali se více životu kanovníků v městských kapitulách, tuto změnu zapříčinilo rovněž rostoucí bohatství klášterů. V první kapitole práce bude popsáno střetávání zmíněných dvou tendencí a názory na spiritualitu, především jak se objevuje v prvních verzích statut a také v dílech prvních spirituálních autorů řádu – Filipa z Harvengu a Adama Scota.

1.1 Počátky řádu

Historici středověké spirituality se shodují, uvádí Caroline Bynumová² v článku *The Spirituality of Regular Canons in the Twelfth Century* (Spiritualita řeholních kanovníků ve 12. století), že mezi lety 1050 a 1215 došlo k podstatné změně základního pojetí křesťanského života, změně možná stejně hluboké a dlouhotrvající jako byla reformace 16. století nebo šíření křesťanství ve 2. – 4. století. Ústředním bodem této změny bylo zdůraznění povinnosti milovat bližního a sloužit mu. Zesílil pocit, že Kristus si přál, aby jeho následovníci nejen uctívali Boha a vyhýbali se zlým skutkům, ale také aby pečovali o své bratry. Historici poukazují na kontrast mezi předchozí mnišskou reformou, charakterizovanou snahou o správný průběh bohoslužebných ritů a uctívání Boha, a činností a názory potulných kazatelů 12. století, jako byli Vitalis ze Savigny, Norbert z Xanten, Petr Valdes nebo František z Assisi.

² Srov. BYNUM, Caroline W., *The Spirituality of Regular Canons in the Twelfth Century: A New Approach*. *Medievalia et Humanistica*, NS 4, 1973, s. 5.

V pracích pojednávajících o středověké spiritualitě se často předpokládá, píše premonstrát Theodore Antry³ v předmluvě ke knize *Norbert and Early Norbertine Spirituality*, že řeholní kanovníci tvořili v řeholním kvasu 12. století oddělené hnutí, které spojovalo službu druhým s mnišským odloučením od světa, a tak rozšiřovalo mnišský život o lásku k bližnímu. Tito autoři se domnívají, že mniši a řeholní kanovníci se od sebe jasně odlišovali. Jelikož ústředním bodem kanovnického hnutí byla služba lidu, byl podle nich život řeholních kanovníků určitou formou řeholního povolání, která tvořila přechodný článek mezi kněžími a mnichy. Podrobnější výzkumy však názor, že kanovníci a mniši z 12. století se ve způsobu života podstatně lišili, nepotvrdil – dokazují to spisy určené k formaci bratří.

Na konci 11. a začátku 12. století, pokračuje Antry⁴, spolu řeholní kanovníci a mniši vedli diskuse o podstatě a relativní nadřazenosti svého vlastního způsobu života, a tato skutečnost je často uváděna jako důkaz rozdílnosti mnišské a kanovnické spirituality. Autoři polemických spisů se přirozeně snažili rozdíly ve způsobu života zdůraznit. Pečlivý rozbor těchto děl však odhaluje, že často obě skupiny považovaly tytéž rysy života za sobě vlastní – např. právo na vykonávání *cura animarum*.

Už od počátku se spiritualita řádu z Prémontré vyznačovala pěti rysy (nazývanými „premonstrátské patero“):

1. Slavení liturgie.
2. Eucharistická úcta.
3. Úcta k Panně Marii.
4. Péče o duše – apoštolát, pohostinnost.
5. Kajícnost – *conversio morum*.⁵

Tyto rysy nejsou v klášterech oné doby ničím výjimečným, specifický byl spíše důraz kladený na některé z nich – především na důstojné slavení bohoslužeb, Eucharistii, společný život a obrácení mravů.

³ Srov. ANTRY, T. J., NEEL, C. (eds.). *Norbert and Early Norbertine Spirituality*. New York: Paulist Press, 2007, s. 7.

⁴ Tamtéž, s. 9.

⁵ Srov. DECLERCK, D. (ed.). *Hagiologion: Lebensbilder der Heiligen, Seligen und grossen Gestalten des Prämonstratenser-Ordens*. Windberg: Poppe, 1999, s. 12.

Řehole svatého Augustina řád odlišovala od mnichů, kteří v té době všichni žili podle Řehole svatého Benedikta, píše Antry⁶. Sliby změny mravů a stálosti se podobaly slibům z Řehole svatého Benedikta, ale stabilita měla jiný význam. Neznamenal to, že bratři nebudou opouštět klášter, právně patřili ke své *ecclesia*, i když je požadavky pastorační služby odvedly na dlouhou dobu daleko od Prémontré.

1.2 Filip z Harvengu

Popis tehdejšího života kleriků najdeme v dílech jednoho z prvních autorů řádu Filipa z Harvengu (1100 – 1183), který byl kanovníkem a později opatem kláštera Bonne-Espérance. Jeho spisy zahrnují mariánský *Komentář k Písni písni* a několik životopisů – např. svatého Augustina, svatého Feuilliena a blahoslavené Ody. Filip byl muž hluboce vzdělaný, znal dějiny i Písmo svaté. Jeho nejvýznamnějším dílem je *De Institutione Clericorum*. Formaci kleriků popisuje v kapitolách o klerické důstojnosti, vzdělání, spravedlnosti, zdrženlivosti, poslušnosti a mlčení⁷.

Podle Filipa se vzděláním klerika rozumí znalost Písma, uvádí Bernard Ardura⁸ v knize *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Církev v jeho době sice neopomíjela tradici, ale své učení opírala hlavně o Písmo. Na výzvu samotného Krista mají klerici v Písmu hledat smysl Pravdy, která svědčí o Kristu. I mezi řeholními kanovníky, kteří opustili všechno, aby byli svobodni pro duchovní věci, jsou lenoši, kteří nechtějí studovat. Dokonce tvrdí, že ti, kdo studují, marní čas. Lenoši nevydrží v klášteře a stále hledají záminky, aby mohli dělat něco mimo klášter. Nevydrží sedět na jednom místě, číst a rozjímat. Zanedbáváním *lectio divina* se rozjímaní stává stále únavnějším a někteří s ním úplně přestanou.

⁶ Srov. ANTRY, T. J., NEEL, C. (eds.). *Norbert and Early Norbertine Spirituality*. New York: Paulist Press, 2007, s. 15.

⁷ Srov. DECLERCK, D. (ed.). *Hagiologion: Lebensbilder der Heiligen, Seligen und grossen Gestalten des Prämonstratenser-Ordens*. Windberg: Poppe, 1999, s. 95.

⁸ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 107.

Počestnost nebo svatost kleriků stojí na dvou řeholních ctnostech – chudobě a čistotě. Filip premonstrátům připomíná, že si svobodně zvolili dobrovolnou chudobu, a ta že začíná opravdovým a úplným zřeknutím se všeho, co kdysi vlastnili. Nesmí zapomínat, že být klerikem znamená být Božím dědictvím a mít Boha za dědictví.

Filip se také zabývá důstojností kněží. Víra, naděje, láska a mravní ctnosti se požadují od laiků. Od kleriků se kromě Božího povolání, očekává vzdělání, chudoba a čistota. Důstojnost kleriků vyžaduje, aby byli více svatí než mniši, protože jsou kněžími Kristovými, prostředníky mezi Bohem a lidmi. Apoštolové jsou vzory pro všechny kněze; tvoří *apoštolský ideál* v pravém slova smyslu a také křesťanský ideál, podle něhož se formovalo a který uskutečnilo první jeruzalémské společenství⁹.

Eucharistie, a tedy kněží, jsou pro křesťanské kláštery nezbytní, ale kněžství není, podle Filipova názoru, nutnou součástí mnišského života. Pravda, mnozí mniši jsou kněží, a celá církev se z toho raduje, ale nejsou to klerici „na plný úvazek“. Klerik v pravém smyslu slova, je člověk, jehož život je zasvěcen péči o duše. Mniši přijímají kněžství proto, aby sloužili svým spolubratřím, ne všem křesťanům. Základním rysem jejich života je pobyt v samotě, aby se mohli zcela věnovat chvále Boha skrze osobní modlitbu, liturgii a manuální práci, ne skrze apoštolát¹⁰:

V Prémontré dosahuje svatost kněží tak vysokého stupně a jejich odmítání světských radostí je tak pevné, že se zdá, jakoby v nich znovu ožila *vita apostolica*. [...] Tak horlivě usilují o svatost, že u nich najdeme nejen pracovitost a sebezapírání mnichů, ale i svatou a hlubokou zbožnost kleriků. Ukazuje nám to, že dobrovolné sebeumrtvování a pokora, která pramení z pokání, jsou vhodné i pro kleriky, protože právě vyžadování úcty a zneužívání moci nad věřícími bylo příčinou jejich úpadku¹¹.

⁹ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 109.

¹⁰ Tamtéž, s. 109.

¹¹ ANTRY, T. J., NEEL, C. (eds.). *Norbert and Early Norbertine Spirituality*. New York: Paulist Press, 2007, s. 55.

1.3 Adam Scotus

Adam Scotus (kolem 1130 – 1214), opat z Dryburghu a později kartuzián ve Withamu, psal nejvíce ze všech premonstrátských autorů druhé poloviny 12. století o nezbytnosti kontempace jako základu apoštolského života.

Mezi Adamovými spisy najdeme čtrnáct kázání *O řádu, zvycích a zbožnosti kanovníků řádu z Prémontré*. Adam byl svědkem neobyčejně rychlých změn, ale byl už příliš vzdálen od doby svatého Norberta, aby mohl plně pochopit originalitu apoštolského hnutí, které chtěl Norbert uskutečnit. Když psal tyto úvahy o Prémontré, popisoval společenství, které již nebylo *hnutím*, ale mělo už všechny charakteristické rysy *řeholního řádu*. Život řeholních kanovníků, inspirovaný čistotou v myšlenkách, úmyslech a způsobu života, vyžaduje odmítání hříchu, ale především znamená velkodušné rozhodnutí se pro dobro a ctnost. Tento životní stav zahrnuje osobní obrácení a každodenní úsilí o naplnění ideálu slíbeného v den řeholních slibů¹².

Bernard Ardura¹³ se v knize *Prémontrés: Histoire et Spiritualité* podrobně věnuje i popisu premonstrátského patera s úryvky ze spisů Adama Scota.

Liturgická modlitba zaujímala ústřední místo v životě Norberta a jeho prvních bratří. Byli formováni každodenním rytmem kanovnického officia, a tak si nedokázali vůbec představit řeholní společenství, které by nevěnovalo nejlepší část svého času a své srdce společné modlitbě. Adam Scotus zapsal několik důležitých myšlenek o vnitřním a vnějším naladění, které se od premonstrátů očekávalo při slavení liturgie:

A zvláště posvátné officium je *opus Dei*. Při něm stojíte před Bohem, přebýváte s ním, hovoříte s ním. Jak svaté, zbožné a dokonalé musí být všechny vaše pohyby, když jste v Boží přítomnosti! Jak velkou moudrost budete potřebovat, abyste dokázali srdcem rozjímat o slovech, kterými ho oslovujete, abyste je dokázali svými rty vůbec vyslovit¹⁴!

¹² Srov. ANTRY, T. J., NEEL, C. (eds.). *Norbert and Early Norbertine Spirituality*. New York: Paulist Press, 2007, s. 18.

¹³ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 118.

¹⁴ ANTRY, T. J., NEEL, C. (eds.). *Norbert and Early Norbertine Spirituality*. New York: Paulist Press, 2007, s. 55.

Premonstrátská spiritualita je spiritualitou natolik liturgickou, že liturgie zcela obklopuje a proniká denní rytmus života komunity, a premonstráti tradičně čerpají většinu podnětů pro osobní modlitbu z modlitby církve.

Eucharistie, srdce liturgie, zaujímala tak významné místo v Prémontré a v životě svatého Norberta, že pozdější tradice učinila z Norberta „apoštola Eucharistie“. Pokleknutí a klanění před Nejsvětější svátostí se stalo zvykem, spolu s přáním uvidět hostii, z čehož ve 12. století vznikl rituál pozdvihování hostie při mši. Křesťané vyjadřovali svou víru kontemplací Ježíše, Boha-člověka, který byl předmětem láskyplné úcty po celý středověk, a také skrze duchovní spojení s ním. Toto obnovení eucharistické úcty vytvářelo ideální prostředí pro uskutečnění gregoriánské reformy¹⁵.

Svatý Norbert učinil mši ústředním bodem svého duchovního života a pastorační služby. V promluvách k bratřím často opakoval: „Právě u oltáře ukazujeme svou víru a lásku k Bohu.“ To vysvětluje, proč premonstráti věnovali takovou péči slavení mše a výzdobě svých chrámů¹⁶.

Adam Scotus připomínal spolubratřím:

Nejúčinnější lék na svá zranění nacházíte každý den na oltáři, kde se Syn Boží pro naši spásu svátostně obětuje svému Otci, kde se Bůh v Ježíši Kristu usmiřuje se světem. Doufám, že je už zbytečné vás o tom poučovat¹⁷.

Každodenní kapitula, která zahrnovala čtení z martyrologia a řehole, rozdělení denních povinností, kapitulu vin a oznámení představeného, probíhala ve 12. století v mnišských i kanovníckých kláštorech. Je však původem kanovníckou tradicí. Byla nezbytná tam, kde klerici celý den trávili pastoračními povinnostmi mimo řeholní dům. V Prémontré, kam denně přicházelo mnoho nových bratří, bylo důležité udržovat společného ducha, bojovat proti individualismu a povzbuzovat k věrnému dodržování

¹⁵ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 120.

¹⁶ Tamtéž, s. 120.

¹⁷ ANTRY, T. J., NEEL, C. (eds.). *Norbert and Early Norbertine Spirituality*. New York: Paulist Press, 2007, s. 18.

pravidel života. Norbert říkal: „Důkladné zpytování svědomí je důkazem lásky, kterou chováte sami k sobě.“¹⁸

V kláštorech z 12. století bylo *studium a rozjímání* totéž. Žádný formální rozdíl mezi osobní modlitbou a studiem teologie tehdy neexistoval, to, co svatý Benedikt ve své řeholi nazývá *lectio divina* spojovalo čtení s modlitbou a rozjímáním. Bylo jednou z nejdůležitějších činností klauzurovaných řeholníků, věnovali mu mnoho času. V Prémontré *lectio divina* vyplňovalo všechnen čas, který zbýval mezi prací a modlitbou officia. Trvalo šest hodin v zimě a tři hodiny v létě (kvůli polním pracím)¹⁹.

Dá se říci, že svaté Písmo bylo prostředím, v němž se vyvíjel jejich duch. Jejich metoda rozjímání nám možná připadá dost nepochopitelná: pomalé „přežvykování“ textů, abychom v nich díky duchovní inspiraci objevili historický, alegorický nebo analogický smysl. Historický smysl nabízí příklady svatosti, alegorický odkrývá teologické významy a analogický umožňuje zahlédnout radosti života v nebi. Písmo je nevyčerpatelný zdroj potraviny, jak říká Adam Scotus:

Každého dne Bůh při této duchovní hostině obnovuje naše síly. Zve nás do svého příbytku, aby nám ukázal utajené poklady a skrytá tajemství. Zvedá závoj z našich očí a tváře, abychom mohli poznat divy jeho zákona a rozjímat o jeho slávě²⁰.

Přijímání chudých a poutníků – pohostinnost byla součástí dlouhé kanovnické tradice. Byl to nejzáslušnější skutek milosrdenství v době, kdy poutníci byli považováni za zasvěcené osoby, a kdy podmínky k cestování byly velmi obtížné²¹.

Úcta k Panně Marii nebyla výhradně kanovnickou tradicí. Spiritualita 12. století byla poznamenána hlubokou a všeobecně rozšířenou úctou k Panně Marii, jedním z jejích nejhorlivějších ctitelů byl například svatý Bernard. Láska k Matce Boží, kterou

¹⁸ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 121.

¹⁹ Tamtéž, s. 121.

²⁰ Tamtéž, s. 121.

²¹ ANTRY, T. J., NEEL, C. (eds.). *Norbert and Early Norbertine Spirituality*. New York: Paulist Press, 2007, s. 60.

Norbert sdílel se spolubratry, byla natolik součástí jejich života, že pozdější premonstrátské autoři považují úctu k Panně Marii za jeden z charakteristických znaků řádu²².

Nepopíratelným mistrovským dílem Adama Scota je, podle Theodore Antryho²³, kniha *O trojí cestě kontemplace*, napsaná pravděpodobně v době, kdy obdržel opatskou benedikci. Tato kniha není traktátem, ale knihou vyznání podle vzoru svatého Augustina, v níž s otevřeným srdcem popisuje touhu po nadpřirozeném životě a srovnává jej, s určitou trpkostí, s ubohostí svého pozemského života:

Nevadnoucí krásou mého života, pravá sladkostí, Pane Bože, smiluj se nad mou duší obtíženou hříchy, zapletenou v nectnostech, chycenou v pasti svodů, vypovězenou do vyhnanství, uvězněnou v těle. Vězí v blátě, boří se do močálu, připoutaná svými slabými údý, trýzněná obavami, rozptylovaná starostmi o hmotné záležitosti; je svírána strachem, sužována žalem, bloudící v nejistotě, plná úzkosti, zneklidněná nedůvěrou²⁴.

Adam Scotus se podivuje skutečnosti, že v lidských bytostech se nachází obraz Trojice; a uvažuje o věčném osudu duší. Přestože je duše nedokonalá a neschopná přijmout nekonečnou Boží lásku, díky milosti se dokáže otevřít a rozjímat o Trojici²⁵:

Jak šťastní jsou tví vyvolení, Bože, všemohoucí Otče. Jak šťastní, říkám, jsou ti, jejichž jména jsou od věčnosti zapsána v knize života. Díky svému Vykupiteli, tvému Synu Ježíši, mohli dosáhnout milosti, v níž žijí. Duch svatý, jehož jsi jim dal, vlévá do jejich srdcí lásku Boží. Tvůj Duch dosvědčuje jejich duším, že jsou tvými dětmi. Požehnané děti požehnaného předurčení! Čisté nádoby odvěkého vyvolení! Svátí a milovaní, o něž něžně pečuješ, v nichž se raduješ. Jak nádhernou, úžasnou a sladkou láskou je miluješ, Pane! Voláš je, shromažďuješ je a spojuješ je se sebou v nerozdělitelném poutu věčné lásky, aby je nikdo nemohl vyrvat z tvé ruky. Obdivuhodně jsi stvořil všechny věci – nejen dobro, ale dokonce i zlo, pracují k jejich prospěchu²⁶.

²² Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 124.

²³ ANTRY, T. J., NEEL, C. (eds.). *Norbert and Early Norbertine Spirituality*. New York: Paulist Press, 2007, s. 48.

²⁴ Tamtéž, s. 63.

²⁵ Tamtéž, s. 48.

²⁶ Tamtéž, s. 63.

Spis Adama Scota *O trojí cestě kontemplace* obsahuje velké bohatství poučení. Duše, která se každý den věnuje kontemplaci a tak dovolí, aby ji pronikla milost, nemůže tvrdošijně setrvávat v hříchu. Duše je pozvedána láskou a pomalu se přeměňuje, dostává podíl na Božím životě a na slíbené věčné radosti²⁷:

Ježíšovo tělo spočívalo na čtyřech místech: v lůně Panny Marie, v kolébce, na kříži a v hrobě. Tato čtyři místa označují čtyři stupně řeholní dokonalosti. Lůno Panny Marie odpovídá těm, kdo chovají ve svém srdci touhu po obrácení. Kolébka znamená ty, kdo procházejí řeholní formací v klášteře. Kříž představuje ty, kdo procházejí těžkými zkouškami, které pozvedají duši nad všechno stvořené. A konečně, hrob označuje dokonalý kontemplativní život. Kontemplace je odpočinek, je to spánek Adamův, během něhož zakouší sám v sobě oba principy – mužský prvek, který nařizuje (kontemplace), a ženský prvek, který plní rozkazy (činnost). Kontemplace je Noemova archa, kterou Bůh zavírá zvenčí, a kam holubice přináší olivovou větev; je to Jákobův spánek, kdy vidí žebřík s anděly. Je to rakev, v níž byly uloženy Josefovy kosti, než byly odneseny do země Kanaán, poušť, kam Mojžíš vedl své ovce a setkal se s Bohem v hořícím keři, poušť, kam uprchl Eliáš, když jej pronásledovala Jezábel. A především je to hrob Ježíšův. Toto místo je, více než kterékoli jiné, krásné, vzácné, pokojné, bezpečné, příjemné, radostné, sladké²⁸.

Když Adam rozebírá premonstrátskou slibovou formuli, zdůrazňuje význam slibu stálé konverze a duchovní krásu slibu trvalého pobytu v jednom klášteře. Tento slib stability musel i jemu samému přinášet nesnáze, když začal cítit povolání ke kartuziánskému způsobu života. Do řádu, kde bratři skládali zvláštní slib slavení posvátného officia, Adam přináší téma osobní modlitby. Je oprávněná? Ano, ale společné modlitby by měly být přednější²⁹:

Když necítíme milost, jak se nám to všem už mnohokrát stalo, okamžitě začnou zuřit tělesná pokušení. Trny, které zasadila na poli našeho těla, vyrůstají v obrovské keře. Ale když se duše jednoho rána vytrhne ze tmy a vykoupe se ve světle, když vzejde jasné jitro a milost vstoupí do duše, pak duchovní děti Božího Izraele uvidí slávu Boží. Když si duše

²⁷ ANTRY, T. J., NEEL, C. (eds.). *Norbert and Early Norbertine Spirituality*. New York: Paulist Press, 2007, s. 48.

²⁸ Tamtéž, s. 66.

²⁹ Tamtéž, s. 49.

uvědomí radostný a životodárný vliv milosti, pak si je schopna podrobit slabé a chatrné tělo, a posílený duch přebírá vedení – jinak řečeno – duch silou ničí snahy těla. Půst se stává hračkou, bdění každodenním zvykem, lehký oděv hřejivým, chudoba největší radostí³⁰.

Jak vidíme z uvedených skutečností, bylo tehdy skutečně těžké najít významnější rozdíl mezi klášterním životem premonstrátů a mnichů. Bynumová³¹ dochází k závěru, že základní rozdíl mezi mnichy a řeholními kanovníky, který historici hledají v konkrétních zvycích života, v polemických názorech a v pojetí duchovního života, leží v oblasti polovědomých postojů a předpokladů. I když řeholní kanovníci a mniši často žili podobným způsobem života, chápali význam toho, co dělali a zodpovědnost jim svěřenou různým způsobem. Jakmile správně pochopíme podstatu rozdílu mezi kanovnickou a mnišskou spiritualitou, uvědomíme si, že tradiční pohled na místo kanovníků v dějinách 12. století musí být znovu posouzen.

Většina kanovníků, stejně jako většina mnichů, jenom zřídka spojovala službu lidem ve světě s kázní života v klášterní odloučenosti. Nové a odlišné u kanovníků jako skupiny nejsou jejich aktivity nebo práva, která si nárokují. Odlišné je to, že si více uvědomují svou povinnost vzdělávat bližní a zodpovědnost za své chování. Je to právě tento nový smysl pro zodpovědnost za mravní vzdělávání bližních, kterým spisy a myšlenky řeholních kanovníků ukazují k budoucnosti³².

³⁰ ANTRY, T. J., NEEL, C. (eds.). *Norbert and Early Norbertine Spirituality*. New York: Paulist Press, 2007, s. 70.

³¹ BYNUM, Caroline W., *The Spirituality of Regular Canons in the Twelfth Century: A New Approach*. *Medievalia et Humanistica*, NS 4, 1973, s. 22.

³² Tamtéž, s. 23.

2. Začátek reforem v první polovině 16. století: Nicolas Psaume

Druhá kapitola diplomové práce se věnuje počátkům reforem a význačné postavě premonstrátského řádu – opatu a biskupovi ve Verdunu Nicolasi Psaumovi. O tomto představiteli tridentských reforem napsal Bernard Ardura knihu *Nicolas Psaume (1518 – 1575), évêque et Comte de Verdun*.

Na počátku 16. století, píše Ardura³³, musel řád po dvou stoletích rozkvětu a věrnosti čelit velké hrozbě. Řeholníci dostávali od papeže (např. Julia II.) i opatů dispense od společných modliteb, majetku, společného života atd. – i generální kapituly zmírňovaly povinnosti bratří, tyto úlevy jsou zakotveny například ve statutech z roku 1505. V mnoha klášterech nacházíme příklady porušování všech tří řeholních slibů bratří i opaty, i toho čtvrtého, příznačného pro premonstrátský řád – společný život a *conversio morum*. Nejenom porušování slibů, ale celá hierarchická struktura řádu se ocitla v 16. století v nebezpečí, protože do klášterů začali být dosazováni komendatární opati, kteří nežili s bratřími a neúčastnili se ani generálních kapitul, proto klesala také autorita generálního opata. Julius II. pak dovolil, aby se kapituly konaly pouze každé tři roky.

Nicolas Psaume je výjimečný v tom, že byl v první polovině 16. století jedním z prvních před-tridentských reformátorů katolické církve ve francouzsky hovořících zemích. Psaume byl absolventem pařížské univerzity, spolužákem Ignáce z Loyoly a jeho prvních bratří, a byl otevřen problémům své doby už od počátku, protože zdědil od svých učitelů touhu po reformách zasetou Jeanem Gersonem o dvě století dříve. Už ve dvaceti letech se stal opatem kláštera svatého Pavla ve Verdunu. Roku 1548 mu kardinál Jan Lotrinský svěřil biskupství ve Verdunu. Jako biskup se zúčastnil dvou zasedání tridentského koncilu³⁴.

³³ Srov. ARDURA, Bernard. *Nicolas Psaume (1518 – 1575), évêque et Comte de Verdun: L'idéal pastoral du Concile de Trente incarné par un prémontré*. Paris: Cerf, 1990, s. 66.

³⁴ Tamtéž, s. 66.

Psaume začal hned po nástupu do opatského úřadu s reformami života bratří, uvádí Ardura³⁵ v článku *Les exhortations capitulaires de Nicolas Psaume*, a dochovalo se nám několik poučení, která přednášel bratřím v kapitule. Například 13. prosince 1540 hovořil o nutnosti snížit počet hostin, omezit množství jídla a přestat pít víno. Reforma řeholního života předpokládá omezení zlovyků v této oblasti, stejně jako u poslušnosti, ale především to znamená prohlubovat duchovní život řeholníků.

O Vánocích roku 1540 ve své další řeči v kapitule pozval bratry ke slavení narození Krista:

Měl-li by někdo z vás přijmout ve svém domě pozemského krále, jistě by udělal všechno, co je v jeho silách, aby jej bohatě pohostil. Pokud by neudělal žádné přípravy, ani neuklidil svůj dům nezasloužil by si trest za urážku majestátu?... Slavme tedy příchod Krále Králů a Pána Pánů s nekvašeným chlebem upřímnosti a pravdy. Neboť naše spása je blíže, než si dovedeme představit³⁶.

Mezi kázáními bratřím je zřejmě nejvýznamnější Naučení o pokání. Je to komentář k výzvě Jana Křtitele k obrácení a pokání na počátku adventu:

Litujte svých hříchů a obraťte se, aby vaše hříchy byly smazány. Jsme vyzýváni, abychom litovali svých hříchů a připravili se tak na to, že přijmeme odpuštění za své viny. Co je lítost? Skrze ni a díky zkroušenosti srdce, zemřeme svým hříchům a díky víře z nich vstaneme, abychom přijali odpuštění. Lítost má dvě části – zkroušenost srdce a víru. Nalezneme je společně v pravém pokání, nedají se od sebe oddělit. Zkroušenost srdce je strach svědomí, které chápe, že Bůh je hříchem uražen, a tak pláče nad svými vinami. Boha urážíme třemi způsoby (zlými myšlenkami, prudkými slovy a hříšnými skutky) a můžeme jej také třemi způsoby potěšit – proti zlým myšlenkám ryzí lítostí, proti prudkým slovům upřímným doznáním, proti hříšným skutkům náležitým zadostiučiněním³⁷.

³⁵ Srov. ARDURA, Bernard. *Les exhortations capitulaires de Nicolas Psaume*. Analecta Praemonstratensia, svazek LXIII, Averbode, 1987, s. 27.

³⁶ Tamtéž, s. 28.

³⁷ Tamtéž, s. 39-40.

V rámci zavádění reforem tridentského koncilu usiloval o to, aby kněží žili a působili podle pastorační koncepce tridentského koncilu, píše Ardura³⁸ v knize věnované biskupovi. Kněz žije mezi lidmi, ale je od nich oddělen svým způsobem života, musí uchovávat vážnost a důstojnost svého stavu: náplní jeho života je modlitba breviáře, studium teologie, slavení bohoslužeb, udělování svátostí, kázání – tento model není nijak nový, je ale platný až dodnes. Podle Psaume je sice kněz svým způsobem života odloučen od ostatních lidí, je však rovněž pastýřem a má pást Kristovo stáde horlivě a s milosrdnou láskou Dobrého Pastýře. Má se věnovat kázání, učení dětí, vysvětlování významu svátostí těm, kterým je uděluje, navštěvovat pravidelně své farníky a přinášet duchovní útěchu nemocným, střežit pravověrnost své víry a čistotu svých mravů.

Vztah Psauma k řeholníkům je také vztahem tridentského biskupa. Projevuje nedůvěru všem, kdo nežijí podle své řehole. Mezi žebravými řády je chladný k těm, kdo žijí mimo klášter a jsou tak mimo jakoukoli kontrolu³⁹.

Úsilí Nicolase Psauma o obnovu katolické doktríny bylo součástí obrodného hnutí zaměřujícího se na kázání a učení mládeže. Roku 1570 založil jezuitskou kolej ve Verdunu, která poskytovala vzdělání zdarma až do Francouzské revoluce. 3. března 1575 promulgoval bulu o založení univerzity v Pont-à-Mousson vydanou papežem Řehořem XIII. Jezuitům svěřoval ty nejdůležitější úkoly spojené s posuzováním vhodnosti kandidátů na kněžství, vedení pastoračních vizitací a setkání kněží⁴⁰.

Univerzita v Pont-à-Mousson byla typem tridentinské instituce – založena roku 1572, během koncilu, vévodou Karlem III., kardinálem Karlem Lotrinským a biskupem Nicolasem Psaumem. Byla svěřena jezuitům a učili na ní významní teologové – otcové Richeome, Sirmond a Fronton du Duc. Známe přesně povahu tohoto vyučování, byla to teologie svatého Tomáše, ale „přizpůsobená“, prodchnutá humanismem, nevyhýbající se ani otázkám vztahujícím se k sexuální morálce a manželské morálce, ani problémům

³⁸ Srov. ARDURA, Bernard. *Nicolas Psaume (1518 – 1575), évêque et Comte de Verdun: L'idéal pastoral du Concile de Trente incarné par un prémontré*. Paris: Cerf, 1990, s. 269.

³⁹ Tamtéž, s. 49.

⁴⁰ Srov. ARDURA, B. *Abbayes, prieurés et monastères de l'ordre de Prémontré en France, des origines à nos jours: dictionnaire historique et bibliographique*. Nancy: Presses Universitaires de Nancy, 1993, s. 9-10.

spravedlnosti nebo peněz, ke všem skutečnostem pastorage. Přední místo zde patřilo patristice, zvláště dílům svatého Augustina⁴¹.

Kvůli reformě také Psaume zavedl ve Verdunu knihtisk – roku 1569 pozval do města knihtiskaře Nicolase Bacquenoise. Tisk se stal významným prostředkem pastorační aktivity, tiskla se tam biskupova nařízení, synodální statuta, a také většina z jeho čtyřiadvaceti děl⁴².

Jedním z jeho nejvýznamnějších spisů je *Vray et naïf portrait de l'Eglise catholique* (Pravý a prostý portrét katolické církve). V tomto díle nacházíme velmi zajímavý příklad alegorického stylu poslední části 16. století:

Všichni jsme byli uvedeni na místo pokoje a lásky, jsme všichni tělem Ježíše Krista a jeho údy, jeden jako druhý. Tělo může činit pohyby a konat skutky pouze pokud každý úd zůstane spojen s celým tělem. A úkolem dobrého pastýře je hledat ztracené ovce a všemi prostředky se je snažit přivést do pravého ovčince, po cestě lítosti a pokání⁴³.

Abychom si uchovali víru, a věrní křesťané nebyli svedeni medovými a klamavými slovy kacířů, ale zůstali v Ježíši Kristu a jeho církvi, a nezbloudili na nepravou cestu, nevidím rydlo jistější a pevnější, které může vrýt do srdcí katolické učení a pravé poznání, než je autorita církve a kvalita kněží⁴⁴.

Vidíš tento kámen, mezi vlnami zůstává nepohnutý. Tento kámen je svatý Petr, kámen, který je opřen o větší kámen, kterým je Ježíš Kristus, kámen, kterým žádná povodeň, žádný vítr, žádná bouře nemůže pohnout. Jeho církev je vedena Duchem svatým, který zvedá žezlo, který se vznáší jako holubice nad hlavou církve, který působí, že se církev nemůže mýlit, protože je postavena na sloupu pravdy⁴⁵.

⁴¹ ARDURA, B. *Abbayes, prieurés et monastères de l'ordre de Prémontré en France, des origines à nos jours: dictionnaire historique et bibliographique*. Nancy: Presses Universitaires de Nancy, 1993, s. 10.

⁴² ARDURA, Bernard. *Nicolas Psaume (1518 – 1575), évêque et Comte de Verdun: L'idéal pastoral du Concile de Trente incarné par un prémontré*. Paris: Cerf, 1990, s. 226.

⁴³ Tamtéž, s. 465

⁴⁴ Tamtéž, s. 466

⁴⁵ Tamtéž, s. 466

Nicolas Psaume se představuje jako bohatá osobnost formovaná studiem v Paříži, formací teologickou a humanistickou, shrnuje Ardura⁴⁶. Humanismus se objevuje ve všech jeho textech, které hovoří o řeholním životě. Byl člověkem věrným. Věrným katolickému náboženství, hluboce oddán nauce křesťanské víry, církvi, Písmu a tradici. Věrný Karlu de Guise, členům své kurie, jezuitům. Jeho povaha nedovolovala žádná polovičatá opatření.

Byl také mužem víry. Věřil v Boha milosrdného a sloužil jeho poslání. Uvědomoval si, že pro jemu svěřené je důležité, aby žil životem pokory, aby nehledal nádheru ani bohatství. Proto nepovažoval za důležité stavět si lepší palác, ale využil biskupský majetek pro chudé, studenty a komunity řeholních sester. A v neposlední řadě byl i prelátem zbožným. Jeho spisy ukazují zájem o umučení a smrt Krista – milosti, které Spasitel získal pro lidi. Je příkladem kněžské spirituality svého století, výjimečným světlem milosti a ducha.

⁴⁶ Srov. ARDURA, B. *À l'aube de la réforme catholique en Lorraine, le Prémontré Nicolas Psaume, abbé de Saint-Paul de Verdun, évêque et comte de Verdun*, s. 97, in DAUZET, D.-M., PLOUVIER, M. *Les Prémontrés et la Lorraine, XIIIe-XVIIIe siècle*. Paris: Beauchesne, 1998.

3. Vrchol lotrinské reformy: Servác de Lairuelz

Nicolas Psaume se snažil o reformu svého kláštera, avšak byl brzy jmenován biskupem a jeho úsilí se soustředilo na zavádění rozhodnutí tridentského koncilu do pastorační praxe. Úkol rozšířit reformy do dalších lotrinských klášterů a do celého řádu připadl Serváci de Lairuelz. V této kapitole budou popsány příčiny a průběh jeho reformních snah a obsah jeho dvou děl *Optica regularium* a *Catechismi novitiorum*.

3.1 Život a reformní úsilí Serváce de Lairuelz

Servác se narodil roku 1560 v Soignies a ve dvaceti letech vstoupil do opatství svatého Pavla ve Verdunu. Po noviciátu studoval čtyři roky na univerzitě v Pont-à-Mousson spolu s Didierem de La Cour, budoucím zakladatelem benediktinské Kongregace ze St. Vanne a svatým Pierrem Fourierem, budoucím zakladatelem Řeholních kanovníků Našeho Spasitele. Tito spolužáci si uchovali přátelství po celý život a během dlouhých diskusí definovali principy svých reforem. Servác pak odešel do Paříže, kde získal doktorát z teologie. Když roku 1585 cestoval s generálním vikářem premonstrátského řádu po francouzských premonstrátských kláštorech, byl natolik zklamán stavem řeholního života v nich, že chtěl přestoupit ke kartuziánům, ale jeho duchovní rádce, jezuita Anselm André, jej od toho odradil – řekl mu, že by měl pracovat na obnově řádu z Prémontré⁴⁷.

Roku 1596 se stal poradcem generálního opata Longprého, který jej jmenoval svým vikářem a pověřil jej vizitacemi ve východní Evropě. Vikářem byl dvacet let, což znamenalo, že znal stav řádu do všech podrobností. Pomalu v něm dozrávalo přesvědčení, že bude nezbytné provést radikální reformu a navrátit se k přísnosti prvních statut – a tak se zrodila lotrinská reforma. Servác byl ustanoven koadjutorem opata v St-Marie-au-Bois Daniela Picarta a roku 1600 se stal jeho nástupcem. Při duchovní formaci spolubratří využíval spisy Anselma Andrého a posílal juniory studovat do Pont-à-Mousson. Roku 1608 se bratři rozhodli, že do tohoto města přestěhují celý klášter. Servác byl opatem, který byl příkladem své komunitě, žil uprostřed bratří, jedl v refektáři, spal v dormitáři – v té době to byl zcela revoluční

⁴⁷ Srov. ARDURA, B. *Abbayes, prieurés et monastères de l'ordre de Prémontré en France, des origines à nos jours: dictionnaire historique et bibliographique*. Nancy: Presses Universitaires, 1993, s. 296.

přístup v chování představených⁴⁸.

Jezuita Anselm André mu také doporučil zavést do kláštera hodinu rozjímání každé ráno a večerní zpytování svědomí. Svatý Ignác v té době jako by byl důležitější pro klášter než svatý Norbert. Dosvědčují to obrazy svatého Ignáce a Františka Xaverského v křížové chodbě a klášterní brána, na níž stojí: Dělat všechno z poslušnosti a pro slávu Boží⁴⁹.

Servác toužil obnovit liturgickou jednotu řádu, a proto napsal prefaci k novému breviáři vydanému Františkem de Longpré roku 1598. Svými reformními záměry podstatně ovlivnil průběh generální kapituly roku 1605. Ze šestnácti opatů, kteří se jí zúčastnili, bylo sedm z Lotrinska. Opati z klášterů Ste.-Marie-au-Bois, Salival, L'Étanche, Jandeuves, Longwé, Jovilliers a Justemont jej podporovali v úsilí o reformu⁵⁰.

Servác věděl, že jenom reforma odvolávající se na tradice řádu bude přijata. Proto začal zdůrazňovat základní body v řádových statutech, která jej odlišovala od ostatních řádů. Byl výborným diplomatem. Aby přitáhl k reformě více klášterů, zpočátku přijal dispense papežů v oblasti postu a pokání, ale požadoval, aby všichni řeholníci, včetně opatů, jedli společně u stolu, spali v dormitáři a měli společný oděv. Jako vizitátor hovořil s bratry o přestupcích a porušování statut a řehole. Zavrhoval zvyk osobního majetku a dohlížel na to, aby život bez osobního majetku stal podstatným prvkem řádu z Prémontré. Doporučoval pravidelnost v modlitbě hodin, zvláště nočního officia, které bylo v té době už prakticky úplně opuštěno⁵¹.

Roku 1602 rozšířil svůj vliv tím, že poslal řeholníky ze svého kláštera do opatství L'Étanche a Salival. Jeho bratranec Kryštof Gilles odešel do opatství svatého Pavla ve Verdunu, aby připravil řeholníky na to, že budou muset přejít k méně uvolněnému způsobu života. Výsledkem bylo, že lotrinská opatství slavnostně přísahala generálnímu

⁴⁸ Srov. ARDURA, B. *Abbayes, prieurés et monastères de l'ordre de Prémontré en France, des origines à nos jours: dictionnaire historique et bibliographique*. Nancy: Presses Universitaires, 1993, s. 296.

⁴⁹ Srov. ARDURA B. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: Université de St-Etienne, 1995, s. 255.

⁵⁰ Tamtéž, s. 255.

⁵¹ Tamtéž, s. 255.

opatu Františku de Longpré, že budou dodržovat obnovená statuta celého řádu. Povzbuzen tímto úspěchem, Servác během zimy 1603 – 1604 navštívil všechna lotrinská opatství, aby šířil reformu. Belgická opatství se postavila proti reformě, ale kláštery ve střední Evropě, zvláště ve Švábsku a Bavorsku, ji přijaly velmi dobře, i když se úplně nezavázaly k reformám. V Čechách se přidalo opatství Strahov⁵².

Pro reformu řádu bylo nutno začít, jak bychom dnes řekli, komunikovat, a komunikace znamenala na začátku 17. století vydat knihu. Servác vydal dvě výjimečná díla – *Optica regularium* (1603) – „zařízení k vidění“ pro řeholníky, duchovní a mravní brýle pro život podle augustiniánské řehole, Norbertova příkladu, pro život v pravdě a *Catechismi novitiorum*⁵³.

Svědectví o průběhu zavádění reforem podávají zápisy z vizitací Serváce de Lairuelz například z Německa, jak o nich píše Ulrich Leinsle v článku *Das Relictum Visitationis Servatius de Lairuelz für die Abtei Windberg*.

Relictum je zajímavé hlavně kvůli důrazu na liturgii. Sledujeme zde zavádění premonstrátské potridentské liturgie. Nejenom díky rostoucímu počtu řádových liturgických knih, ale i díky výchově u jezuitů a nutnosti pastorační práce v různých diecézích došlo ke změnám liturgických forem a snaze o jednotu (*uniformitas*) v liturgii, což bylo součástí reformy řádu. Ještě větší rozmanitost byla u soukromých mší, takže Lairuelz švábské cirkárii předepisuje *uniformitas*, mají následovat římský ritus, ritus premonstrátského řádu. *Uniformitas* se jeví jako větší dobro, než vlastní liturgické tradice opatství. Zvláště u tří pravidelných každodenních mší v klášteře je nutno dodržovat premonstrátský ritus⁵⁴.

Lairuelz roku 1614 k upevnění dodržování observancí v Pont-à-Mousson předepsal podrobné předpisy pro všechny oblasti života a příslušné tresty. Jedním

⁵² Srov. DELCAMBRE, E. *Servais de Lairuelz et la réforme des Prémontrés*. Bibliotheca Analectorum Praemonstratensium – 5, Averbode, 1964, s. 73.

⁵³ Tamtéž, s. 73

⁵⁴ Srov. LEINSLE, Ulrich G. *Das Relictum Visitationis Servatius de Lairuelz für die Abtei Windberg*, 1614, Analecta Praemonstratensia, svazek LXXIX, 2003, Averbode, s. 165-166.

z opatření byl zákaz hudby při chórové modlitbě, který platil i pro německé cirkárie, jak dokazuje zpráva z pravidelných tříletých vizitací ze Švábska z roku 1616⁵⁵.

Roku 1613 Servác navrhl pro svůj klášter nová statuta, jejichž přísnost ostře kontrastovala s řádovými statuty schválenými roku 1605. Postupně začal plánovat založení kongregace v rámci řádu. Nový generální opat Petr Gosset schválil roku 1613 reformu z Pont-à-Mousson, a řekl, že neobsahuje nic, co by mohlo zničit premonstrátský řád: „A navíc, tyto věci obnovují a zdokonalují. Říkáme, že všichni bratři řádu by je měli dodržovat a ne se od nich odvracet, jako ti, kteří to nechápou.“⁵⁶

Léta 1617-1618 byla hlavním bodem obratu. 28. července 1617 papež Pavel V. schválil Lairuelzovy konstituce z roku 1613 a dovolil řeholníkům, kteří si to přejí, aby se připojili k reformě. Dokonce jim dovolil vytvořit kongregaci nazvanou Kongregace Ste.-Marie-Majeure z Pont-à-Mousson. Povýšení tohoto opatství na hlavu kongregace a jeho opata na hlavu reformovaných řeholníků se za několik let ukázalo být kamenem úrazu. Tato pozice a role zasahovaly do jurisdikce opata z Prémontré, generálního opata celého řádu. Bula sice dovolovala, aby generální opat mohl vizitovat reformované kláštery, musel jej ale doprovázet řeholník, který patřil k reformě. Snaha Serváce de Lairuelz o získání dalších opatů nenechávala nikoho na pochybách, že chce, aby se k reformě přidalo co nejvíce klášterů⁵⁷.

Generální kapitula byla proti zřízení samostatné kongregace a požádala Serváce, aby o to přestal usilovat. Povolila však, aby bratři, kteří touží po reformě, mohli odejít z nereformovaných klášterů do reformovaných. Servác souhlasil. Kapitula také přijala opatření, která zaváděla některé prvky reformy do celého řádu a dala tak Servácovi na srozuměnou, že nemá v této oblasti monopol a že řád je schopen se reformovat sám.

⁵⁵ Srov. LEINSLE, Ulrich G. *Das Relictum Visitationis Servatius de Lairuelz für die Abtei Windberg*, 1614, *Analecta Praemonstratensia*, svazek LXXIX, 2003, Averbode, s. 164.

⁵⁶ Srov. DELCAMBRE, E. *Servais de Lairuelz et la réforme des Prémontrés*. *Bibliotheca Analectorum Praemonstratensium* – 5, Averbode, 1964, s. 74.

⁵⁷ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 256.

Servác de Lairuelz zemřel roku 1631. Jeho reforma vzniklá v prostředí intelektuálního vření na univerzitě v Pont-à-Mousson a duchovně obohacená vlivem jezuitů představovala úspěch, který zastavila až revoluce v roce 1789⁵⁸.

3.2 Spis *Optica regularium*

Události, které obklopovaly lotrinskou reformu, by nás mohly vést k názoru, že Servác de Lairuelz byl především politikem. Lairuelz byl však také hluboce duchovním člověkem a intelektuálem formovaným ve škole mistrů, jezuitů z Pont-à-Mousson. Pro spirituální učení Serváce de Lairuelz se musíme vrátit do roku 1603, kdy na žádost generálního opata vydal své hlavní dílo *Optica Regularium*. Nabízí v něm zrcadlo řeholního života, ideální portrét komunity a řeholníka, kterého se dá dosáhnout jenom skrze radikální reformu. Pastýři, zde především opati, se musí stát vzory, obrazy Krista. Řehole svatého Augustina je klíčovým dokumentem pro život premonstráta. Řeholník ji musí pravidelně číst, aby při čtení mohl zpytovat svědomí, aby byla jeho zrcadlem, aby mohl reformovat svůj život a přivést jej ke shodě se svými řeholními sliby. Báseň uveřejněná na počátku *Optica Regularium*, kterou napsal Servácův bratr Jan, ukazuje význam tohoto zrcadla⁵⁹:

Mají-li světší lidé zrcadlo,
aby udělalo jejich tvář krásnější,
v lesklém skle se odráží jejich tvář a oči.
Proč by ti, kdo opustili svět,
aby zjistili, je-li jejich duše čistá,
neměli také mít jedno?

Tato kniha jim dává zrcadlo,
které ukazuje, je-li jejich mysl poskvrněná,
každou chybu a nedokonalost,
která je může zbavit cti hříšnou zlobou.
Krásný je třpyt čisté a nevinné duše,
která slouží Bohu v klášteře.

⁵⁸ ARDURA B. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: Université de St-Etienne, 1995, s. 256

⁵⁹ Tamtéž, s. 259.

Ten, kdo vidí v tomto Božím díle
jasný obraz své krásy,
ať se snaží jej udělat ještě krásnější.
Ten, kdo vidí v tomto zrcadle své skvrny,
ať ihned odstraní nečistotu,
a pak ať se snaží, aby se znovu neušpinil.⁶⁰

Všichni reformátoři se odvolávali na řeholi svatého Augustina jako na základ řeholního života řádu. V *Optica regularium* najdeme Servácův komentář, srovnání jeho komentáře s komentářem *Theologia regularis* cisterciáka Jana Caramuela z Lobkovic pak přináší Ulrich Leinsle v článku *Servatius de Lairuelz und Juan Caramuel Lobkowitz OCist. Zwei Auslegungen der Augustinus-Regel*.

Oba komentáře mají stejný účel – mají sloužit každodennímu životu v klášteře a autoři podepírají své názory díly morálních teologů a kanovníckých autorit, v neposlední řadě i díly jezuitů. Lairuelz napsal své rozsáhlé dílo jako programové prohlášení pro řádovou reformu ve smyslu návratu k původnímu životu řádu, což podle něho je jediná „legitimní, čestná a rozumná cesta reformy“, proto se tu spojují morálně teologické výklady se spirituálními texty – například o správné cestě pěstování řeholních ctností a o prostředcích obrany proti hříchům⁶¹.

Komentáře také řeší velmi výbušnou otázku v potridentských časech, zda je řeholník povinen svému opatovi poslušností za všech okolností. Pravidla řehole a *rigor antiquus* jsou hlavním motivem hnutí za návrat ke starým observancím a snah o reformu. Pro Lairuelze je to příležitost popsat nejenom hlavní linie své reformy a její praxi, ale také závažné hříchy a zanedbávání povinností, které páchali představení a tím podepřít své přesvědčení, že řeholníci mají povinnost usilovat o reformu. Podle Lairuelze musí řeholník přijmout příkazy představeného, ale ne když jsou proti dokonalosti, kterou řehole a *rigor antiquus* předepisují. Také je řeholník povinen přijmout reformu, pokud odpovídá pravidlům řehole, pak je legitimní. Měla by být

⁶⁰ ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 259-260.

⁶¹ Srov. LEINSLE, U. G. *Servatius de Lairuelz und Juan Caramuel Lobkowitz OCist. Zwei Auslegungen der Augustinus-Regel*. Analecta Praemonstratensia, svazek LXXXII, 2006, Averbode, s. 284.

ovšem schválena řádovými představenými – tj. generálním opatem a jeho radou⁶².

Za *tria essentialia* považuje Lairuelz sliby chudoby, čistoty a poslušnosti. K *substantialia* dále patří všechno, co je pro premonstrátský řád typické a čím se liší od ostatních řádů, proto se zabývá také slibovou formulí, která obsahuje slib *conversio morum* a *vita communis*, dále k nim patří také společné jídlo a stejné oblečení – tyto předpisy obsahuje i Augustinova řehole, a postní předpisy – tj. půst od masa v adventu, době postní, ve středu a v pátek, denní modlitba kanonických hodin. Caramuel k tomu dodává, že každý řeholník může mít pocit, že měl štěstí, když žije v klášteře, kde se dodržuje řehole. Pokud ale složí sliby v domě, kde se to neděje, přesto je povinen dodržovat *tria essentialia*, a je povinen se snažit o reformu svého kláštera⁶³.

Lairuelz říká, že podle řehole samozřejmě má řeholník usilovat, aby se stával dokonalým, ale každý podle své příslušnosti a podle svých konstitucí – takže se premonstrát nemá snažit žít jako kartuzián. Hlavním prostředkem, jak dosáhnout dokonalosti je úsilí o ctnosti, a k tomu je nutné odstraňovat všechny překážky, jako jsou třeba city, které překážejí v lásce k Bohu. Je nutné také bojovat proti svým zvykům, a snažit se nemít vlastní vůli. Caramuel je v tom ještě přísnější, říká, že řeholník, který neusiluje o dokonalost ze všech sil, je odsouzen k věčnému zatracení⁶⁴.

Servác de Lairuelz se dále zabývá základní otázkou, proč jsme vlastně vstoupili do kláštera. Abychom hledali Boha a zřekli se sami sebe! Řeholní život předpokládá očištění srdce, které se dá dosáhnout jenom skrze pokání. Řeholní život však není pasivním stažením se ze života, je to zapojení do boje, aktivní odpověď na svobodně zvolené povolání. Má vést řeholníka ke zbavení se vlastní vůle, aby v něm mohla být uskutečněna vůle Boží. Vzhled je klamný, Bůh není potěšen vnějškem, ale milujícím a poslušným srdcem. Podle vzoru svatého Augustina opat vyzývá k vnitřní konverzi, *conversio morum* slibovanému premonstráty při slavných slibech⁶⁵.

⁶² Srov. LEINSLE, U. G. *Servatius de Lairuelz und Juan Caramuel Lobkowitz OCist. Zwei Auslegungen der Augustinus-Regel*. Analecta Praemonstratensia, svazek LXXXII, 2006, Averbode, s. 283-320, s. 295.

⁶³ Tamtéž, s. 297.

⁶⁴ Tamtéž, s. 311.

⁶⁵ Srov. DAUZET, D.-M. *Servais de Lairuels (1560 – 1631), portrait d'un réformateur*, s. 173, in DAUZET, D.-M., PLOUVIER, M. *Prémontrés et la Lorraine, XII-XVIII siècle*. Paris: Beauchesne, 1998.

Lairuelz kritizuje špatné řeholníky, kteří vedou lehkovážný život a věnují se jen svým potěšením. Jsou to zrádci svého povolání a Boha, ziskuchtivci, kteří těží z laických dobrodinců, znesvěcovatelé svatých míst, neplodní paraziti, hanobitelé svatých otců a svých předchůdců. Toto kárání vrhá jasné světlo na klášterní život v době autorově. Osvěcuje řeholní ideál, „prvotní přísnost“, kterou reformátoři měli v úmyslu obnovit pro slávu Boha a církve⁶⁶.

Jedním z hlavních a nejkontroverznějších témat tridentského koncilu byla reforma církve, nejenom jejích členů, ale především jejího vedení. Takže Servác de Lairuelz cítí, že reforma klášterního života – jako celku a v každém řeholníkovi zvlášť – závisí na reformě opatů samotných. Ve *Čtvrtém zrcadle* neváhá napsat⁶⁷:

Často jsem pozoroval odsouzeníhodný stav mnoha opatství. Se slzami jsem prosil Boha, aby mne osvětlil a ukázal mi důvody a lék na tuto nemoc. Myslím, že jsem našel nejjasnější vysvětlení u velkého proroka Jeremiáše. Pastýři jednali pošetile, nehledali Pána, a nyní je jejich stádo roztroušené. Apatie hlavy zasáhla celé tělo. Nehněvejte se na mne, ctihodní otcové. Pravda by neměla být důvodem k nenávisti ve vašich srdcích, protože jste na zemi vyslanci Pravdy. Většina z nás, musíme si to připustit, jsme jednali jako pošetilci, kteří skrze své neřesti vedli svá řeholní stádce cestou zlých bloudění⁶⁸.

Jinými slovy, opati, kteří se ponořili do záležitosti světa a dovolili, pokud to přímo nepovzbuzovali, neřest vlastnictví mezi svými bratry, jsou zodpovědni. Obnova je namáhavá a vyžaduje velkorysé muže, kteří se nebojí osobní oběti nebo nepopularity, ale je možná. Opatí dostali v den své benedikce pastýřskou hůl, aby vedli stádce jim Bohem svěřené na zelené pastviny. Reforma nebude snadná, někteří řeholníci jsou hluší k napomínání, ale je nezbytná⁶⁹:

⁶⁶ Srov. DAUZET, Dominique-Marie. *Servais de Lairuels (1560 – 1631), portrait d'un réformateur*, s. 173, in DAUZET, Dominique-Marie, PLOUVIER, Martine. *Les Prémontrés et la Lorraine, XIIIe-XVIIIe siècle*. Paris: Beauchesne, 1998.

⁶⁷ Tamtéž, s. 173.

⁶⁸ Tamtéž, s. 173-174.

⁶⁹ Tamtéž, s. 175.

Protože jsme pastýři, musíme, ale také můžeme. Síla k tomu potřebná je v našich rukou. Budeme-li chtít, naši podřízení, ať už chtějí nebo ne, budou nuceni přijmout zákony reformy. „Mohu všechno v tom, kdo mne posiluje“, říká apoštol Pavel. Duchovní síla je v našich rukou, protože nám řekl Pán, stejně jako Petrovi: „Pas mé ovce“. Kdo nám může odporovat nebo nám přát něco zlého, ukážeme-li se jako dobří vůdcové?⁷⁰

Opat dosáhne výsledků do té míry, do jaké on sám je opravdu vzorem pro své stádce, musí jít před ním a ukazovat mu, jak žít život věrný řeholi. Osobní příklad říká více a je přesvědčivější, než mnoho zbytečných řečí. Reforma opatů začíná dodržováním základních pravidel klášterního života, v první řadě společného života. Opatova důstojnost neznamena, že se má bratříčkovat s mocnými tohoto světa, ale vést bratry na cestě ke svatosti. V době, kdy opati rádi žili odděleni od komunity, Servác de Lairuelz připomíná základní observance – společný refektář a dormitář, modlitba hodin s bratry v chóru, žít v opatství. Je povinností opatů podporovat návrat ke klášternímu životu⁷¹:

Preláti jsou zavázáni, pod trestem smrtelného hříchu, přivést své bratry zpět ke společnému životu, tak aby bratři – podle předpisů řehole – měli všechno společné a každý řeholník dostával od probošta, co potřebuje. Představení jsou povinni obnovit ve svých kláštrech základní principy, bez nich by kláštery přestaly být kláštery a řeholníci přestali být řeholníky. Mezi těmito základními principy je společný život se stejným oděvem i jídlem, neboť zkušenost nás učí, že kde není společný život, řeholní chudoba se nikdy nedodrzuje, jak by měla⁷².

Servác v boji proti osobnímu vlastnictví řeholníků připomíná i názory velkých reformátorů minulosti. Není to snad ideál, který se Norbert snažil uložit kanovníkům v Xanten a v Laonu? Skutečné společenství je charakterizováno společným vlastnictvím, každý dostává podle principů svatého Augustina, co potřebuje⁷³.

⁷⁰ DAUZET, Dominique-Marie. *Servais de Lairuels (1560 – 1631), portrait d'un réformateur*, s. 175, in DAUZET, Dominique-Marie, PLOUVIER, Martine. *Les Prémontrés et la Lorraine, XIIIe-XVIIIe siècle*. Paris: Beauchesne, 1998.

⁷¹ Tamtéž, s. 175-176.

⁷² Tamtéž, s. 176.

⁷³ Tamtéž, s. 176.

Reforma komunit bude záviset na *pars sanior* klášterů. Odmítnou-li se někteří řeholníci reformovat, bude lépe, když se jejich kláštery zavřou pro dobro celé církve a spásu duší. Reforma musí přijít zevnitř řádu. Bude to „pocitivá“ a „rozumná“ reforma do té míry, že umožní řeholníkovi stát se „pocitivým“ řeholníkem, což v kontextu 17. století znamená ctnostným, rozvážným, vyrovnaným, kterému nelze nic vytknout, pokud jde o morálku, otevřeným všemu, co je dobré a krásné, zvláště studiu. Bude to reforma založená na základních principech řeholního života a zásadách, které odlišují premonstrátský řád od ostatních řeholních řádů⁷⁴.

Celá Lairuelzova reforma je zaměřená na *conversio morum* z premonstrátských slavných slibů. Jako u dvou praporů popsaných v Duchovních cvičeních svatého Ignáce, jejichž vliv je v Pont-à-Mousson zřejmý, řeholní život je podle Serváce de Lairuelz zápas. Vyžaduje řeholníky, kteří jsou odvážnými muži, nemají v oblibě zahálku, jsou oživováni nadpřirozenou milosrdnou láskou a jsou bdělí a dychtiví přetvářet se v „nového člověka“ podle Krista. Reformátor, rozvážný muž, nemá úmysl přeměnit reformovaná opatství ve slabý odraz své vlastní komunity. Opati se musí snažit vytvořit ve svém opatství společný život podle okolností místa a času, v nichž žijí. Nicméně podstata zůstává a Servác de Lairuelz jim to připomíná. Kdekoliv jsou, ve své cele, při práci, v chóru, v dormitáři nebo refektáři, ať jsou zaměstnáni čímkoliv, řeholníci musí zůstat v kontaktu s Bohem. Proto navrhuje velký počet témat pro rozjímání, které má povznést duši⁷⁵.

3.3 Spis *Catechismi novitiorum*

Druhé dílo *Catechismi novitiorum et eorundem magistris omnibus quorumcumque ordinum religiosus utilissimi* (Katechismus pro novice a novicmistry, použitelný pro řeholníky z kteréhokoli řádu) má impozantní rozsah – dva díly, 1319 sloupců textu a bylo vydáno roku 1623. Lairuelz zde čerpal ze svých bohatých zkušeností – bylo mu už šedesát tři let a byl dvacet pět let formátorem svých bratří. Byl to člověk velmi

⁷⁴ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 264.

⁷⁵ Tamtéž, s. 266.

vzdělaný, znalec antických textů, znal i světské autory řecké a latinské, stejně jako díla církevních otců a středověkých teologů, a také byl dobrým právníkem a teologem. Jak naznačuje titul díla, není to kniha určená pouze k řeholní formaci premonstrátů, ale pojednává o vedení řeholního života obecně. Toto dílo nám může být při formaci užitečné i dnes, protože řeholník je vždy řeholníkem, novic vždy novicem⁷⁶.

Servác de Lairuelz nebyl první ani poslední, kdo psal o řeholní formaci, ale jeho kniha označuje začátek nové doby. V předchozích dobách si kvůli nezávislosti jednotlivých klášterů každý klášter vychovával novice, jak uznal za vhodné. Byl to pozůstatek doby, kdy už u pouštních otců v Egyptě každý novic prožil formaci u jednoho otce. V tom pokračovali i benediktni. Se vznikem žebavých řádů vzniká nový systém výchovy noviců, protože kláštery již nejsou nezávislé, ale tvoří provincie. A v jezuitském řádu vznikají v Lairuelzově době nové předpisy pro novice, velmi detailně rozpracovaný proces formace mladých bratří⁷⁷.

Servác se držel tradičního způsobu – nejdříve usilovat o vykořenění hříchů (úsilí negativní) a pak o vytvoření nového člověka (úsilí pozitivní). Proto se první kapitoly zabývají umrtvováním (pět smyslů, sebeláska, intelektuální zvědavost, úsudek) a až ty další rozjímáním, modlitbou, skrupulemi svědomí. Praktičtější je druhá část díla – návštěva kláštera, kde autor popisuje všechny části kláštera ve smyslu duchovním a asketickým. Jsou zde velmi zajímavé kapitoly o rozvoji augustinovské spirituality v řeholním prostředí a téměř laboratorní popis procesu obrácení. Téma „být jedno srdce a jedna duše“, tak základní v Augustinově řeholi, zkoumá autor z hlediska duchovní pedagogiky. Kapitoly pojednávají o pravidlech kázně v refektáři, dormitáři, chóru atd., o slibech a jejich formuli, poslušnosti představenému⁷⁸.

Dauzet v článku blíže rozebírá tři lekce ze spisu.

⁷⁶ Srov. DAUZET, Dominique-Marie. *Une lecture des Catechismi de Servais de Lairuelz*, in Actes Officiels du 33e Colloque du Centre d'Études et de Recherches Prémontrées, Freckenhorst 2007, s. 73, ed. le Centre d'Études et de Recherches Prémontrées, Prémontré, 2008.

⁷⁷ Tamtéž, s. 73.

⁷⁸ Tamtéž, s. 73.

Lekce 1/8: Kdo formuje novice?

Servác vysvětluje, že podle tradice byli novicové odděleni od starších bratří. Podle něho to ale statuta řádu nevyžadují. Kontakt s těmi, kdo už mají zkušenosti z řeholního života je pro novice velmi cenný. Lepší by bylo, aby se mladí bratři seznámili se staršími: mladší se budou učit z těchto setkání úctě a milostem. Servác ovšem nemá iluze o starších bratřích, takže také varuje, aby tyto kontakty sloužily k užítku mladých⁷⁹:

Není vhodné, aby mladí, když spáchají nějaký hřích, viděli, že u starších se to za přestupek nepokládá, že nedodrží předpisy tak přísně. Navíc jsou novicové horliví a představují si, že starší bratři už jsou zcela dokonalí v řeholním životě, a pak mohou narazit (na kámen skandálu – špatného chování) a vidí, že starší se odchyľují od přísné observance nebo od koncepce řeholního života, kterou mají mladí v hlavě⁸⁰.

To odpovídá obecné psychologii výchovy – ti, kdo mají být mladým vzorem, musí vykazovat zralost a dobrou formaci, aby mohli napravovat to, co mladí možná také uvidí v komunitě. Roku 1623 je komunita prvotní observance v plném rozmachu a všechny domy, které se k ní připojily, a které v ní vychovávají novice, odděľují bratry, kteří chtějí žít přísným způsobem života od těch, kteří jsou proti reformě a žijí podle předchozích zvyklostí⁸¹.

Lekce 1/11: Napomínání noviců

Servác de Lairuelz popisuje dva typy vztahu, které jsou podle jeho názoru ty pravé augustinovské – vztah bratrský a otcovský. Novicmistr se musí chovat bratrsky, musí si získat důvěru a přátelství noviců, ale také je musí otcovsky napomínat. Napomínání má být veřejné, protože komunita nemusí věřit tomu, že byl někdo za své prohřešky potrestán, kdyby to bylo neveřejné. Takto se napravuje nejenom bratr, který se provinil, ale i celá komunita, která vidí, v jakých ctnostech se má cvičit⁸².

⁷⁹ Srov. DAUZET, Dominique-Marie. *Une lecture des Catechismi de Servais de Lairuelz*, in Actes Officiels du 33e Colloque du Centre d'Études et de Recherches Prémontrées, Freckenhorst 2007, s. 76, ed. le Centre d'Études et de Recherches Prémontrées, Prémontré, 2008.

⁸⁰ Tamtéž, s. 76.

⁸¹ Tamtéž, s. 77.

⁸² Tamtéž, s. 77.

Další věci, o níž je nutno uvažovat je „úmysl napominání“. Novicmistr musí uvažovat o tom, proč mladé napominá – důvody mohou být čtyři:

1. Novic, který pochybil, musí dát zadostiučinění Bohu a svému řeholnímu stavu.
2. Je třeba nastolit znovu kázeň, která byla porušena (Servác zde používá výraz „resarcire“, což je slovo používané pro znovu sešití roztržené látky). Kdybychom nechali trhlinu nesešitou, copak by se dále nerozšiřovala? Je třeba ji spravit, dokud je čas.
3. Je nutno vymýtit špatný příklad, který může nakazit ostatní bratry.
4. A konečně – napomenutím se chce dosáhnout hlubšího obrácení toho, kdo pochybil. Je to představa dynamické nápravy, zaměřené ne k tomu, co se stalo, ale k budoucnosti⁸³.

A jako v dalších částech, Lairuelz dělá jemné poznámky o dvojznačnosti zlého chování. Například naznačuje, že určité hříchy páchané novici, nejsou zaviněny jejich zkažeností, ale neláskou vůči novicmistroví, Servác naznačuje, že dotyčný novic možná měl problémy ve vztahu s rodným otcem, a tedy je má i s novicmistrem, svým „otcem“ v klášteře – oidipovský komplex byl sice odhalen až v roce 1910, ale toto je dobrý příklad úvahy vychovatele ze 17. století. A pokud je novic v oidipovském stadiu, matkou, do níž je zamilován, je komunita. Novicmistr je otec, který svou autoritou kastruje řeholní osobnost novice. Servác píše⁸⁴:

Pro své novice je novicmistr člověkem, který jim působí bolest, vyžaduje každodenní přísnost (v rámci klášterní kázně). Můžeme zde uvést příklad Anselma, převora kláštera Bec Hellouin, jak přivedl na pravou cestu novice Osberna. Tento chlapec dobře vykonával různé práce a cvičil se ve zvycích kláštera. Ale neměl příliš dobré mravy, stále se choval podle své přirozenosti, zvláště pak projevoval nepřízeň vůči Anselmovi. Anselm této nenávisti nepřičítal žádný význam, ale spíše si všímal dobrých skutků mladého muže, které konal podle svých možností, začal ho chválit a toleroval jeho mladické omyly. Chlapec začal Anselma milovat a jejich vztah se zlepšil, Anselm pak mohl začít mladého mnicha napravovat, trestat a vychovávat⁸⁵.

⁸³ DAUZET, Dominique-Marie. *Une lecture des Catechismi de Servais de Lairuelz*, in Actes Officiels du 33e Colloque du Centre d'Études et de Recherches Prémontrées, Freckenhorst 2007, s. 78, ed. le Centre d'Études et de Recherches Prémontrées, Prémontré, 2008.

⁸⁴ Tamtéž, s. 78.

⁸⁵ Tamtéž, s. 78-80.

Servác se k tomuto tématu vrací několikrát – zvláště pokud jde o to, jak napravit ty, kdo opakovaně hřeší – píše, že je nutno „pomoci paměti opakovaným cyklem – je třeba opakovat poučení a povzbuzení znovu a znovu“. Někteří mladí jsou křehcí kvůli svým zvykům, které měli ve světě, tedy je nutno je spíše povzbuzovat, než dávat tresty. Jistěže ani Servác nemá dlouho trpělivost s těmi, kdo nedělají žádný pokrok, ale jeho výroky jsou pozoruhodné a připomínají moderní přístup. Dnes se také mnoho zabýváme minulostí mladých lidí, kteří neměli vhodné podmínky při výchově, podobně jako Lairuelz si uvědomujeme, že mladí nejsou na řeholní život dobře připraveni⁸⁶.

Lekce 2/25: Jak se cela může stát pro řeholníka jeho rájem, jak zabránit duši, duchu, aby se tam necítil jako ve vězení nebo v hrobce a nechtěl unikat

Lekce 25 druhého dílu je inspirována sedmou kapitolou z *De disciplina claustrali* Tomáše Kempenského, k níž Servác přidává své komentáře. V sedmi bodech se pokouší přesvědčit novice, aby dobře střežil svou celu. Chce vysvětlit, že cela je místo dvojznačné – andělský ráj i hnízdo ďábla (*nidus diaboli*), je třeba zůstat odvážný, bdělý, dobré mysli, nerozptýlených myšlenek. Servác zdůrazňuje relativní důvěru v prostředky posvěcování – které jsou však rovněž příležitostmi k zatracení, protože nemají požadovaný účinek na skrupulózní svědomí – a to pak žije v hrůze⁸⁷.

Při čtení knihy nás může napadnout, zda tato formace není příliš mnišská a vůbec ne kněžská – je tedy vhodná pro premonstráta? Lairuelz často cituje Jana Kassiana, svatého Jeronýma, pouštní otce. Mlčení, umrtvování smyslů, hodiny strávené v cele – koho to chce formovat? Mnicha? Jistěže řeholníka, ale pro jaký typ komunity? Když si uvědomíme, že jde o formaci v době, kdy premonstráti studovali na univerzitách v Pont-à-Mousson nebo v Paříži, a to rozmanité obory? O kněžském životě, k němuž směřovali řeholníci těchto opatství, se zde nedozvíme téměř nic. Je to zřejmě proto, že se Servác soustředil na problémové oblasti života v klášteře, které byly pro řeholní život mladých bratří rozhodující⁸⁸.

⁸⁶ Srov. DAUZET, Dominique-Marie. *Une lecture des Catechismi de Servais de Lairuelz*, in Actes Officiels du 33e Colloque du Centre d'Études et de Recherches Prémontrées, Freckenhorst 2007, s. 80, ed. le Centre d'Études et de Recherches Prémontrées, Prémontré, 2008.

⁸⁷ Tamtéž, s. 81.

⁸⁸ Tamtéž, s. 81.

4. Česká účast na lotrinské reformě: Denis Albrecht

Již bylo řečeno, že reformy se rychle šířily i do Německa a v Čechách se k nim přidal klášter Strahov. Zajímavým příspěvkem českých zemí k reformě je však kniha příslušníka jiného kláštera, Teplé, Denise Albrechta.

Denis Albrecht (1706 – 1774) se narodil v Ostrově nad Ohří a vstoupil do kláštera Teplá, odkud odešel do Étivalu. Potom byl jmenován převorem kláštera Mont St. Odile v Alsasku. Byl nadán vynikající inteligencí a spolehlivým úsudkem a měl dobré vzdělání. Roku 1739 vydal knihu o premonstrátské spiritualitě s úvodem Serváce de Lairuelz, dílo značně inspirované jezuitou nazval: *Angeli pacis sancti Patris Norberti sancta desideria, recta consilia, justa opera* (Anděla pokoje svatého otce Norberta svaté tužby, pravé rady a spravedlivé skutky)⁸⁹.

Tento spis ukazuje, píše Martine Plouvierová v článku *Exemples d'adhésion ou de résistance à la Réforme de Lorraine dans la circarie de France* z knihy *Les Prémontrés et la Lorraine, XIIIe-XVIIIe siècle*⁹⁰, jak se úsilí o hluboký duchovní život, zcela zaměřený na napodobování svatého Norberta, mění na duchovní metodu jezuitů. Duchovní koncept „pokoje srdce“ je ústředním bodem Denisových úvah a svatý Norbert, Anděl míru, je jeho výmluvným příkladem. Jeho učedníci budou schopni dosáhnout tohoto pokoje, pokud budou mít stejné touhy jako svatý Norbert, budou následovat jeho rad a snažit se napodobovat jeho dílo. To je smysl úvodní modlitby, již prosvítá spiritualita svatého Ignáce:

Ó Bože, zdroji našich svatých tužeb, pravých rad a spravedlivého díla, uděl svým premonstrátským služebníkům pokoj, který svět nemůže dát. Probud' v nás ducha, v němž se svatý Norbert stal tvým služebníkem, abychom, naplnění tímtož duchem, se mohli snažit milovat to, co miloval on a jednat, jak nás naučil, pro větší slávu a čest tvého Jména. Amen⁹¹.

⁸⁹ Srov. DECLERCK, D. (ed.). *Hagiologion: Lebensbilder der Heiligen, Seligen und grossen Gestalten des Prämonstratenser-Ordens*. Windberg: Poppe, 1999, s. 352.

⁹⁰ PLOUVIER, Martine. *Exemples d'adhésion ou de résistance à la Réforme de Lorraine dans la circarie de France*, s. 221, in DAUZET, Dominique-Marie, PLOUVIER, Martine. *Les Prémontrés et la Lorraine, XIIIe-XVIIIe siècle*. Paris: Beauchesne 1998.

⁹¹ Tamtéž, s. 222.

Tyto svaté tužby, správné rady a spravedlivá díla nabývají velké důležitosti, pokud odpovídají principům reformy, tak drahým Servácovi de Lairuelz:

Jsou to základní principy, skrze něž se řád kanovníků z Prémontré odlišuje nejen od řádu kanovníků svatého Augustina, ale také od dalších řeholních řádů⁹².

Jak se dají tyto podstatné prvky objektivně prokázat? Podle Denise mohou premonstráti najít pokoj srdce následováním charismatu svatého Norberta a jeho uváděním do praxe:

Tento pokoj bude také udělen nám, jeho synům, pokud vytrváme do konce v lásce k jeho otcovskému poučení, pokud je budeme následovat a věrně dodržovat⁹³.

Denis Albrecht vypočítává dvacet tužeb svatého Norberta, které představují konstituce klášterů prvotní observance. U každé uvádí zdroj – životopis svatého Norberta nebo dalších členů řádu, papežské konstituce udělené řádu, prvotní statuta řádu:

1. Nést Kristův kříž každý den, jinými slovy: strávit celý svůj život v pokání.
2. Vést kanovnícký neboli apoštolský život.
3. Bojovat pod řeholí svatého Augustina.
4. Vnitřní i vnější hábit musí být zcela bílý.
5. Vždy nosit vlněné spodní prádlo.
6. Naprostý půst od masa, kromě nemocných.
7. Celoroční půst.
8. Zpívat kanonické hodinky, v denních a nočních hodinách, a modlit se matutinum o půlnoci.
9. Každý den přidávat k breviáři modlitbu mariánských hodinek.
10. Slavít v každém kostele řádu denně tři mše – ranní mši, mariánskou mši a velkou mši.

⁹² PLOUVIER, Martine. *Exemples d'adhésion ou de résistance à la Réforme de Lorraine dans la circaric de France*, s. 222, in DAUZET, Dominique-Marie, PLOUVIER, Martine. *Les Prémontrés et la Lorraine, XIIe-XVIIIe siècle*. Paris: Beauchesne 1998.

⁹³ Tamtéž, s. 222.

11. Denní náprava mravů v kapitule a kdekoli jinde.
12. Každý den pečovat o chudé a prokazovat pohostinnost.
13. Dodržovat mlčení celý den a na všech místech, a trvalé mlčení v kostele, refektáři, dormitáři a křížové chodbě.
14. Stavět kláštery na opuštěných místech.
15. Stabilita místa.
16. Manuální práce.
17. Neoslovovat jeden druhého *Dominus*, ale *Frater*.
18. Opati mají jíst s bratry ve společném refektáři, dostávat stejné jídlo, chléb a nápoje jako zbytek komunity.
19. Hlavním domem řádu má být Prémontré a tam se na svátek svatého Dionýsia má každý rok konat generální kapitula⁹⁴.

Dvacátým bodem chtěl Denis připomenout poslední přání svatého Norberta ohledně role opatství Prémontré. Napsal to řeholník z kláštera prvotní observance, století poté, co reforma začala, a tato zmínka o hlavním opatství ukazuje přání obnovit pokojné vztahy v řádu a oddanost všemu spojenému se svatým Norbertem⁹⁵.

Následuje rozjímání o každé z tužeb, rad a děl svatého Norberta, Denis je ilustruje příklady ze života zakladatele a jeho prvních druhů. Věrný jezuitské metodě, pro každý bod systematicky vypočítává *impedimenta* (překážky), *media* (prostředky) a *motiva* (důvody). Odvolává se také na církevní otce a statuta a předpisy řádu, a snaží se najít paralely mezi statuty z roku 1630 a statuty prvotní observance. Dokonce i více než po dvou stoletích je většina tužeb pro premonstrátskou spiritualitu aktuální⁹⁶.

Druhá touha je „vést kanovnický neboli apoštolský život“. Pro Albrechta jsou „kanovnický“ a „apoštolský“ synonyma, pokračuje Ardura. U premonstrátů to znamená

⁹⁴ ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 331.

⁹⁵ Tamtéž, s. 331.

⁹⁶ Tamtéž, s. 332.

znovuobjevení života Krista a apoštolů. Autor začíná od Krista a skrze sérii logických dedukcí zkoumá význam „apoštolského života“. Je to samozřejmě život apoštolů, kteří byli vybráni, aby sdíleli život s Kristem a hlásali evangelium. To jej vede k tomu, aby se tázal po podstatě apoštolského pověření. Premonstrátský život je apoštolský život ze tří důvodů: pochází od apoštolů, pokračuje v poslání apoštolů a pokračuje ve formě života vedeného apoštolů s Kristem. Tento život, který pochází od Krista, obnovil v prvních stoletích svatý Augustin, a potom jej přijal svatý Norbert, který si přál spojit aktivní a kontemplativní život v jediné kající formě⁹⁷.

Jaká je konkrétně náplň apoštolského života hlásaná premonstráty?

Tento apoštolský život znamená krmít Kristovy ovce, být rybářem lidí, pracovat na Pánově vinici pro duchovní žně, dělat, co dělal Kristus, učit, co učil Kristus, učit více příkladem než slovy. Zvláštním úkolem kanovníků pak je trpět. Vlastně se apoštolát skládá více z utrpení než skutků a práce, máme-li věřit slovům, jimž si Spasitel vybral Pavla pro apoštolát, když řekl Annašovi: „Já sám mu ukážu, kolik musí trpět pro mé jméno“⁹⁸.

Znamená to napodobovat Kristův život. Hnací silou kontemplativního života je milosrdná láska. Začíná na této zemi skrze naslouchání a rozjímání Božího Slova. Duše se sytí věčnými pravdami, ochutnává předem radosti věčného štěstí, jímž bude zcela naplněna, až uvidí Boha v nebi. Aktivní život dává chléb hladovým, moudré slovo nevědomým, napravuje cesty těch, kdo zbloudili, připomíná pyšným pokoru, pečuje o nemocné, poskytuje všem lidem věci nezbytné k životu, krmí stádo, utěšuje slabé a léčí nemocné. Milosrdná láska vede premonstráty, aby žili podle řehole společně a měli všechno společné. Společný život je součástí života řeholních kanovníků, bez společného života žádný život nemůže být zván řeholní. To je forma života, kterou měli v úctě apoštolové. Proto premonstráti, kteří mají osobní majetek a kteří jej užívají ke svým vlastním účelům, jej musí předat opatovi⁹⁹.

⁹⁷ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 333.

⁹⁸ Tamtéž, s. 333

⁹⁹ Tamtéž, s. 333

Osmé přání je „zpívat chvály Bohu neboli kanonické hodinky dnem i nocí a zpívat matutinum o půlnoci“. Kanovníci slibují, že budou slavnostně zpívat oficiem v chóru. Takže nesmí dovolit, aby se chytli do světských záležitostí, a nikdy nesmí trávit čas věcmi, které nejsou nezbytné, a neměli by věnovat příliš mnoho pozornosti svému zdraví. Svou energii by měli zaměřit především na službu Bohu, a neměli by plýtvat drahocenným časem na studium světských věd, které nemají přímý vztah k teologii nebo spiritualitě. Zde je Denis Albrecht obzvláště přísný¹⁰⁰.

Z čeho se skládá spiritualita modlitby hodinek? Znamená především věnovat sám sebe zcela Bohu. Oficiem vyžaduje dobrou duchovní přípravu, vnitřní dispozici živenou osobními skutky zbožnosti: dokonalou lítost, víru, naději, milosrdnou lásku a pokoru. Tato zmínka o soukromých modlitbách ukazuje vliv jezuitské spirituality a metod. Chórová modlitba, která byla dříve hlavním zdrojem zbožného života kanovníků, se nyní považuje za jejich oficiální poslání. Další modlitby se stávají zvláštními prostředky osobního posvěcování, aby oficiem bylo slaveno tak, jak má být.

Před slavením modlitby církve se musíme postavit do přítomnosti Boží a požádat jej o ctnost zbožnosti. Především musíme žádat o pokoj srdce, a jakmile jej nalezneme, musíme si jej snažit uchovat. I když na nás dotírají starosti, musíme neúnavně pokračovat ve svých prosbách, dokud naše srdce díky modlitbě nenajde pokoj v Bohu. Oficiem samo vyžaduje nejen velké soustředění na recitaci nebo zpěv, ale především hlubokou úctu, zvláště při *Gloria Patri*, které uzavírá hymny, žalmy a responsoria¹⁰¹.

Pod vlivem jezuitů začaly kláštery přidávat zbožné praktiky. Ty tvořily organizovaný celek, paralelní k breviáři samotnému, zaměřený na osobní posvěcení kanovníka. Například v průběhu sedmi kanonických hodinek měli uctívat sedm Kristových ctností a žádat bližní o prominutí za sedm hlavních hříchů:

¹⁰⁰ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 334.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 334.

Kanonická hodinka	Kristova ctnost	Hlavní hříchy
Matutinum	Pokora	Pýcha
Prima/ ranní chvály	Chudoba	Lakomství
Tercie	Kristovo utrpení	Smilstvo
Sexta	Milosrdná láska	Závist
Nona	Půst	Obžerství a opilost
Nešpory	Mírnost a trpělivost	Hněv
Kompletář	Kristův pohřeb	Lenost ¹⁰²

Dvanáctá touha je „denní náprava mravů v kapitule a kdekoli jinde“. Denis Albrecht odsuzuje zanedbávání každodenních setkání v kapitule. Kapituly trpí nedostatkem horlivosti a bdělosti ze strany představených, kteří se obávají svých podřízených. Existuje mnoho důvodů, proč řeholníci nenávidí kapituly. Je zde příliš mnoho starostí o vnější a světské záležitosti. Kapituly se často konají v nevhodnou dobu, především večer, kvůli tomu, že je nutno se starat o každodenní záležitosti a o hosty, kteří přijeli strávit noc v klášteře. A představení postrádají uměřenost, když dávají napomenutí, a jsou přehnaně přísní. Všechny tyto věci způsobují, že řeholníci kapituly nenávidí¹⁰³.

Dílo *Angeli pacis sancti Patris Norberti sancta desideria, recta consilia, justa opera* odhaluje duchovní plodnost komunity prvotní observance sto let po jejím vzniku. Také ukazuje nové prvky inspirované jezuity, které směřují k posílení snah o osobní posvěcení a naplnění kanovníkovy poslání. Tuto tendenci pozorujeme už v 17. století a nacházíme ji též u mnoha moderních škol spirituality¹⁰⁴.

¹⁰² ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 334.

¹⁰³ Tamtéž, s. 335.

¹⁰⁴ Srov. ARDURA, Bernard. *Abbayes, prieurés et monastères de l'ordre de Prémontré en France, des origines à nos jours: dictionnaire historique et bibliographique*. Nancy: Presses Universitaires de Nancy, 1993, s. 188.

5. Lotrinská reforma ve druhé polovině 17. století: Epifan Louys

Opat kláštera ve Verdunu byl ve druhé polovině 17. století definitivním a generálním vikářem Kongregace prvotní observance. Jeho duchovní spisy se zaměřují především na téma *conversio morum*. Nesnažil se o to, aby všechny kláštery žily stejným způsobem života jako jeho opatství, ale respektoval zvláštnosti každé komunity.

Nicolas Louys se narodil roku 1614 v Nancy. Premonstrátský hábit oblékl v opatství svatého Pavla ve Verdunu, které patřilo ke kongregaci lotrinské reformy, a dostal řeholní jméno Epifan. Studoval teologii v Pont-à-Mousson. Roku 1638 přijal kněžské svěcení a začal učit teologii v St-Jean de Falaise v Normandii. Byl definitivním na kapitulách v Prémontré i v kongregaci lotrinské reformy. Roku 1663 byl zvolen opatem kláštera Étival. Pokračoval v obnově svého kláštera a také dobře spravoval majetky opatství. Často konal vizitace v reformovaných kláštorech. Dva roky před smrtí byl zvolen generálním vikářem Kongregace prvotní observance. Šest svazků čítají jeho dopisy novicům a mladým řeholníkům, kde popisuje výchovu k duchovnímu životu, dosud je používají novicmistři při formaci. Nejznámějším jeho dílem však jsou *Conférences mystiques* – které je také nejkontroverznější, neboť se mu dostávalo námitek, že je příliš kvietistické. Zemřel roku 1682 ve věku 68 let¹⁰⁵.

Jako duchovní vůdce pomáhal také mnoha komunitám sester – zvláště benediktinkám od Nejsvětější Svátosti – při zakládání klášterů a rozvoji řeholního života. Byl duchovně spřízněn se zakladatelkami této větve benediktinek matkou Mechtildou a matkou Benediktou od Umučení Páně, která byla představenou kláštera v Rambervillers¹⁰⁶.

Opat Louys pomohl Matce Mechtildě de Bar se založením kláštera v Toul a byl duchovním vůdcem sester. Matka Mechtilda o něm v roce 1665 představené v Rambervillers napsala:

¹⁰⁵ Srov. ARDURA, B. *Abbayes, prieurés et monastères de l'ordre de Prémontré en France, des origines à nos jours: dictionnaire historique et bibliographique*. Nancy: Presses Universitaires, 1993, s. 11.

¹⁰⁶ Srov. VAILLANT, Jean Marc. *Mystique et homme d'action Épiphane Louys, abbé Prémontré d'Étival*. Bibliotheca – svazek 22, Analecta Praemonstratensia, Averbode: Praemonstratensia, 2008, s. 72.

Velmi se raduji, když slyším o milostech a požehnáních, které Náš Pán uděluje vaší svaté komunitě v osobě opata z Étival. Děkuji Bohu z celého srdce za to a za tohoto hodnotného preláta tak horlivého a s takovou milosrdnou láskou, že získává každé srdce pro Ježíše Krista. Je to pro vás, má drahá Matko, velkou útěchou, že máte takového duchovního vůdce, plného ducha Ježíše Krista tak svatým způsobem, který prokazuje našim matkám a sestřám tolik dobra. Zde máte dostatečnou pomoc, abyste se staly velkými svatými. Boží Prozřetelnost vám dala poklad. Modlím se k Bohu, aby u vás zůstal. Prosím, doporučte mne jeho svatým modlitbám, a předejte mu můj nejpokornější pozdrav. Nemohu se dost naobdivovat úžasným skutkům Božího působení díky jeho službě ve vaší svaté komunitě¹⁰⁷.

Pro tyto sestry psal svá díla, zvláště *Conférences mystiques sur le recueillement de l'âme pour driver à la contemplation du simple regard de Dieu par les lumières de la Foy*, 1676 (Mystické přednášky o rozjímání duše, aby se naučila rozjímat prostým pohledem na Boha světlem víry). Jeho dílo napsané pro tyto mnišky se zabývá především eucharistickou úctou a modlitbou prostým pohledem. Louys sepisuje rozjímání o Panně Marii pro její svátky a jako mistři francouzské mystiky naslouchá srdcem jako symbolem lásky, ne duší. Pro benediktinky zasvěcené Bohu jako oběť za spásu světa, vyzdvihuje Pannu Marii jako vzor této oběti. Netrvá na tom, že askeze je vyšší formou oběti než modlitba¹⁰⁸.

Byl obviňován, že duše nabádá, aby „nechaly všechno dělat Boha“, aniž by něco dělaly samy. Dílo je uvedeno jako učení pro řeholnici Filoteu, která se přes dvacet let věnovala přísné askezi. Necháme-li všechno dělat Boha, domnívá se otec Epifan, vyhneme se jakémukoli pochybnému přehánění a nahradíme je rozumným přístupem. Jeho naučení mají tendenci směřovat k pasivní podřízenosti Kristu skrze „modlitbu pokoje“. Ale Louys v žádném svém díle neodděluje cestu mystickou a pastorační. Nebyl vůbec příznivcem kvietismu. Toto dílo mimo jiné také inspirovalo de Bérulleho a svatého Františka Saleského¹⁰⁹.

¹⁰⁷ VAILLANT, Jean-Marc. *Épiphan Louys (1614-1682), abbé d'Étival, mystique lorrain du Grand Siècle*, s. 285, in DAUZET, Dominique-Marie, PLOUVIER, Martine. *Les Prémontrés et la Lorraine, XIIe-XVIIIe siècle*. Paris: Beauchesne 1998.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 285.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 286.

Epifan Louys napsal mnoho o dostiučinění a adoraci. Pro premonstrátského opata adorace znamená utěšování. Člověk adoruje, aby potěšil skrytého Krista. Opat Louys si přeje, aby Nejsvětější svátost nebyla nikdy ponechána o samotě, chce vidět nepřerušenu řadu adorujících před svatostánkem, aby vynahradili zanedbávání těch, které nazývá „velkou částí křesťanstva“. Oběti chápe jako způsob, jak Bohu vynahradit nedostatek spravedlnosti, a lásky, které mu prokazují lidé¹¹⁰:

Vizte Srdce, které tak milovalo lidi, že si nenechalo nic, ale zcela se vydalo na důkaz své lásky, a místo vděčnosti se mu dostalo od větší části lidí pouze nevděku, neúcty, svatokrádeže, chladu a pohrdání, které pro něho mají v této Svátosti lásky¹¹¹.

Uctívejte jej, chvalte jej, adoruje jej všemi svými silami vnějšími i vnitřními. Uctívejte Beránka na trůnu oltáře svou nejčistší láskou a chválou¹¹².

Pro Epifana Louyse zadostiučinění a adorace nemohou být odděleny od vnitřní podřízenosti Oběti Kristově. Podřízenost Kristu pak znamená umenšit sebe sama až k naprostému ztotožnění se s vůlí Boží, tak aby se všechno dělo (nebo nedělo) k jeho potěšení. Člověk se musí dostat až do bodu naprosto nic nevyžadující lásky. Vyjadřuje to, jako mnoho francouzských autorů, tím, že prohlašuje, že miluje Boha a bude jej milovat i nadále, ne pro věčnou odměnu v nebi, kterou Bůh připravil těm, kdo ho milují, ale jen proto, že Bůh je Bůh, a tudíž hodný vši lásky¹¹³:

Ujištění o věčné slávě mne nepřiměje kráčet dál s větším odhodláním, kdybys mi odhalil mou ztrátu (tj. ztracení), ani tehdy ti ani na okamžik nepřestanu sloužit¹¹⁴.

Tento způsob vyjádření lásky k Bohu urážel city jeho současníků. Ne všichni to pochopili. Epifan Louys a s ním mnoho jiných z tohoto velkého století mysticismu ve Francii, chtějí říci, že nemilují Boha proto, co mají naději od něho dostat, ale jen proto, že on je nekonečně hodný lásky. To je něco, s čím žádný křesťan nemůže nesouhlasit¹¹⁵.

¹¹⁰ VAILLANT, Jean Marc. *Mystique et homme d'action Épiphane Louys, abbé Prémontré d'Étival*. Bibliotheca – svazek 22, Analecta Praemonstratensia, Averbode: Praemonstratensia, 2008, s. 76.

¹¹¹ Tamtéž, s. 77.

¹¹² Tamtéž, s. 77.

¹¹³ Tamtéž, s. 78

¹¹⁴ Tamtéž, s. 78.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 78

6. Vliv lotrinské reformy v Německu: Vilém Eiselin a Fridrich Herlet

Vliv lotrinské reformy (a jezuitské spirituality) se v Německu projevil také několika spisy týkajícími se duchovních cvičení – dvě nejlepší díla napsali Vilém Eiselin z kláštera Roth a Fridrich Herlet z Oberzell.

6.1 Vilém Eiselin

Mladý premonstrát Vilém Eiselin (1564 – 1588) je výrazným příkladem řeholníků, kteří mají velkou lásku ke svatosti a kterých bylo velké množství v komunitách oživených katolickou reformací, zvláště pod vlivem jezuitské spirituality. Vilém zemřel ve 24 letech, strávil v klášteře Roth pouze sedm let, ale bratři jej považovali za výjimečného a svatého řeholníka. Dva roky před smrtí napsal sbírku duchovních cvičení zaměřených na změnu života řeholníka v neustávající modlitbu a snahu o to, aby se z něho stala duchovní oběť Bohu¹¹⁶.

Jeho dílo bylo vydáno roku 1630 pod názvem *Aureum thuribulum simplicis devotionis* (Zlatá kadidelnice prosté zbožnosti). Kromě tradičních hagiografických představ nám tato kniha ukazuje premonstráta věrného ideálu svatého Norberta, muže, jehož krátký život na zemi byl neustálou chválou Boha. Vilém Eiselin byl také obdařen darem modlitby a kontemplace, byl člověkem zcela pohlceným Bohem, žijícím v jeho přítomnosti, denně se cvičícím v ctnostech. Přípravený, bdělý, horlivý, věrný a důvěřující v moc Boží, byl hnán především planoucí láskou¹¹⁷.

Celé *Aureum thuribulum* je hymnem na modlitbu v každou dobu a za každých okolností, zvláště u řeholníka, který je ušetřen starostí všedního života, aby se tak v naprosté svobodě mohl věnovat kontemplaci a brát na sebe utrpení jiných. Takže na dvou set stranách Vilém Eiselin nabízí řeholníkům sérii duchovních cvičení zaměřených

¹¹⁶ Srov. BACKMUND, Norbert. *Monasticon praemonstratense: id est historia circariarum atque canoniatarum candidi et canonici ordinis Praemonstratensis*; svazek 3. Straubing: Cl. Attenkofersche Buchdruckerei, 1956, s. 86.

¹¹⁷ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 271.

na osobní modlitbu a zvnitřnění celého života. Jako člen řádu věnujícího se primárně společnému slavení chórové modlitby, pojednává o modlitbě obecně a o různých částech officia. Zabývá se problémem roztržitosti během modlitby a navrhuje způsob, jak se dobře připravit na chvály Boží. Je nutno trávit mnoho času pozvedáním srdce, správným úmyslem a duchem modlitby, která musí inspirovat každý skutek a práci během dne¹¹⁸.

Umučení Kristovo, spolu s Eucharistií, je jedním z hlavních zdrojů milosti. Proti pokušení, které způsobuje ochrnutí vůle hříšníka, nabízí dlouhou řadu meditací a cvičení: zpytování svědomí, svěřování se do ochrany Bohu, noční modlitby, pokání a svátostnou zpověď, rozjímání o Slově Božím¹¹⁹.

Vilém Eiselin, dobrý znalec společného života, se nevyhýbá problémům, jako je respekt k druhým lidem a ukvapený úsudek. Ukazuje hodnotu „střelných modliteb“, oněch „duchovních šípů“, které udržují duši v Boží přítomnosti. I když tato duchovní cvičení nesou nepopíratelné známky své doby, zůstávají příručkou duchovního života, jejíž nauka je velmi zdravá. Vilém Eiselin je v současné době zcela zapomenut. A přesto poskytuje příklad řeholníka celým srdcem zamilovaného do Boha, stejně jako byl patriarcha svatý Norbert ve své době¹²⁰.

6.2 Fridrich Herlet

Fridrich Herlet, premonstrát z opatství Oberzell, byl před svým vstupem do řádu farářem, a tato zkušenost jej ovlivnila natolik, že většina jeho děl byla v podstatě pastoračními spisy pro kněze. Také vydal několik knih věnovaných svému řádu, mezi jiným vynikající *Solitudo Norbertina*, sbírku duchovních cvičení představující dokonalou syntézu premonstrátské spirituality a jezuitských duchovních cvičení¹²¹.

¹¹⁸ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 271.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 271-272.

¹²⁰ Tamtéž, s. 272.

¹²¹ Srov. BACKMUND, Norbert. *Geschichte des Prämonstratenserordens*. Grafenau: Morsak, 1986, s. 153.

Jaký je smysl duchovních cvičení? Pěstovat lásku k samotě, v níž se duše horlivě zbavuje prachu a špíny. Autor si uvědomoval pochybnosti spolubratří týkající se těchto nových spirituálních praktik, a proto je ospravedlňuje tím, že se odvolává na samotného svatého Norberta. Duchovní cvičení nejsou v premonstrátském řádu vůbec nová nebo neobvyklá. Svatý Norbert na počátku svého obrácení odešel do ticha, aby uvažoval o svém předešlém životě. Poté, co byl vysvěcen na kněze, strávil několik týdnů v mlčení a modlitbě v klášteře Siegburg. I jako biskup několikrát do roka trávil čas v duchovní samotě až do konce svého života. Nenásledoval snad Norbert příklad Ježíše, kterého si zvolil za svého vůdce?¹²²

Ježíš se nepotřeboval uchýlovat do samoty, ale chtěl poučit apoštoly, a potom i všechny řeholníky, kteří slibují aktivní a apoštolský život, o potřebě trávit čas v duchovní samotě a věnovat se duchovnímu čtení, modlitbě, rozjímání a dalším cvičením kontemplativního života. Tak v sobě mohou *reformovat*, cokoliv se stalo *deformovaným* skrze kontakt se světem a pozemskými záležitostmi. Duchovní cvičení nejsou přepychem určeným pro vybrané duše, jsou pro premonstráty naprostou nezbytností. Není to jen věc očištění a obnovy duší všech kněží, což je vysoký cíl sám o sobě, ale mají umožnit premonstrátskému řádu dosáhnout cíl stanovený svatým Norbertem¹²³:

Abychom mohli oživit, rozdmýchat a uchovat apoštolského ducha, zápal a horlivost – krátce, všechny zvyky apoštolů a učedníků Kristových¹²⁴.

Herlet se ptá, jaké úmysly a cíle měl svatý Norbert: především obnovit v církvi čistotu, zbožnost, svatost a zápal kněží prvotní církve, jak je žili apoštolové. V době založení Prémontré kněží, kteří vedli život podobný apoštolům, v církvi prakticky neexistovali. Jedna věc je jistá: svatý Norbert si přál znovu zdůraznit vnitřní motivy, normy a formy života prvních kněží. Chtěl oživit a uchovat jejich život v církvi Boží skrze svůj řád z Prémontré. Autor jde zpátky k důležitým principům řádu, aby je spojil

¹²² Srov. BACKMUND, Norbert. *Geschichte des Prämonstratenserordens*. Grafenau: Morsak, 1986, s. 153.

¹²³ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 273.

¹²⁴ Tamtéž, s. 274.

s institucí apoštolské komunity, a ukázal, jak premonstráti obnovují starodávnou kázeň¹²⁵:

Nyní klerici svatého Norberta, stejně jako kdysi klerici prvotní církve, vstávají o půlnoci, aby slavili vigílii a chválili Boha. Nyní klerici svatého Norberta, stejně jako kdysi klerici prvotní církve, hlásají Slovo Boží, poučují nevědomé a naslouchají těm, kdo přicházejí ke zpovědi¹²⁶.

Duchovní cvičení jsou pro premonstráty velmi vhodná, jsou navržena pro ty, kdo si přejí jednat jako praví synové svatého Norberta a přijmout cíl a úmysl otce zakladatele za svůj vlastní. Herlet formuluje cíle cvičení výrazy, které jsou zřetelně ignaciánské¹²⁷:

Větší sláva a čest Boží, zkrášlení církve bojující, čestný život kněží, nádhera našeho řádu a věčná spása našich bližních¹²⁸.

Fridrich Herlet se při srovnávání charismat premonstrátů a mnišských řádů odvolává na svatého Tomáše Akvinského, a vztahuje je k charismatům kněží prvotní církve. Tato podobnost objasňuje praktiky cvičení v části, která je věnována kněžské službě¹²⁹:

Náš kanovnícký a kněžský řád má stejný účel jako řád a stav kněží prvotní církve. Nejen skutky a cvičeními kontemplativního života směřuje ke své vlastní dokonalosti, ale také má povinnost pomáhat k věčné spáse druhým skrze aktivní život duchovního pastýře¹³⁰.

Koncept věrnosti charismatu zakladatele se stával stále významnějším. Věrnost, vysvětluje Herlet, není záležitostí povrchního dodržování observancí. Znamená to

¹²⁵ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 274.

¹²⁶ Tamtéž, s. 274.

¹²⁷ Tamtéž, s. 275.

¹²⁸ Tamtéž, s. 275.

¹²⁹ Tamtéž, s. 276.

¹³⁰ Tamtéž, s. 276.

vstoupit do formy svatého Norberta skrze osobní a společnou re-formu. Duchovní cvičení představují nejdůležitější a nejúčinnější prostředek, abychom toho dosáhli¹³¹:

Jste-li synové svatého Norberta, konejte dílo svatého Norberta. Všichni, kdo jednají podle ducha svatého Norberta, jsou jeho synové. Ne ti, kdo se stavějí na místo svatých, jsou jejich dětmi, ale spíše ti, kdo vykonávají jejich práce¹³².

Každá řeholní kongregace, která se vzdálí duchu zakladatele, směřuje k zániku:

Uvažujte nyní, co je vaší povinností dělat, abyste nebyli příčinou zkázy svého kláštera nebo svého řádu!¹³³

Aby vzdali chválu Bohu a zachránili duše, musí premonstráti žít aktivním a kontemplativním životem v poslušnosti a čistotě srdce. Všichni kněží se musí stát nesobeckými nástroji Pána, aby církevní úřady mohly být obsazeny vhodnými lidmi. To znamená, že musí bojovat proti smrtelnému hříchu, který zbavuje duši života v milosti a přátelství s Bohem, ale i proti malým hříchům, které život v milosti oslabují. Hřích je vážnější u kleriků a zvláště u řeholníků, protože ti mají dodržovat nejen Desatero přikázání, ale také evangelijní rady. Musí každý den věrně slavít posvátné officium, neboť proto je věřící podporují, a mají být přímluvci a obhájci lidu před Bohem¹³⁴.

Čistota srdce je zaměřena k úctě a chvále Boží, a především ke slavení mše. Herlet zkoumá všechny prvky, které jsou nutné k náležitému sloužení mše¹³⁵.

Chválit boží majestát, zpívat mu chvály, oslavovat a velebit jej – to je hlavní a neustálé poslání církve vítězné v nebi, její trvalý a nikdy nepřestávající úkol. Bůh si přál, aby ritus, způsob slavení a chválení jeho nekonečného majestátu, který vykonává církev vítězná v nebi, byl přijat a následován církví bojující na zemi¹³⁶.

¹³¹ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 276.

¹³² Tamtéž, s. 277.

¹³³ Tamtéž, s. 277.

¹³⁴ Tamtéž, s. 277.

¹³⁵ Tamtéž, s. 278.

¹³⁶ Tamtéž, s. 278.

Kristus a jeho apoštolové nám řekli, abychom chválili Boha hymny, žalmy a kantiky. Jak by mohli dnešní kanovníci zanedbávat skutky úcty, které se pronásledovaní křesťané nebáli hrdinsky slavit uprostřed nebezpečí?¹³⁷

Toto poslání ukládá premonstrátům povinnost soustředěně se modlit v chóru se stejnou vytrvalostí jako andělé v nebi. Klerici jsou vysvěceni, aby sloužili officium *in nomine et persona ecclesiae*. Kanovnické sliby s sebou nesou povinnost přítomnosti v chóru, protože to je primární důvod existence řeholních kanovníků. Premonstráti by si měli být vědomi svého poslání chválit Boha každý den a v každém okamžiku jménem všech členů církve, stejně jako jej chválí v nebi církev vítězná. Aby zdůraznil rozdíl mezi officiem zpívaným mnichy a slaveným kanovníky, Herlet připomíná, že laici jsou také zváni modlit se boží chvály v chóru, což předpokládá, že kanovníci mají povinnost je k tomu připravit, duchovně i hudebně¹³⁸.

Tato duchovní cvičení zamýšlená pro reformu premonstrátů obsahují i dlouhou meditaci pro preláty. Začíná sérií předpisů pro přijetí noviců do kláštera. Musí přijmout jenom ty, kdo jsou dobrého zdraví, a zvláště ty, kdo mají přiměřeně temperamentní charakter, zdravý úsudek, touhu a pravý úmysl sloužit Bohu, inteligenci, čistotu a žádné zlozvyky. Herlet vysvětluje, že člověk, který ochutnal potěšení těla, než vstoupil do opatství, není vhodný pro péči o duše ve zdech kláštera. V důsledku toho opat vážně hřeší, když přijme osoby, které nejsou schopné plnit duchovní závazky, pod záminkou, že mohou vždycky vést finance a spravovat světský majetek. Bude muset vydat počet před Bohem. Proč přijal osoby, které nejsou schopny kázat nebo zpovídat? Když uvážíme význam duchovních závazků, musí vždycky vybrat osoby, které toto dokáží splnit¹³⁹.

Opat má podle Herleta duchovní poslání, které jde daleko za poslání uložené mu tradicí a zvyky. Premonstrátský opat plní vůči svým řeholníkům stejnou roli jako biskup vůči svým kněžím, tím se liší od vztahu benediktinského nebo cisterciáckého opata vůči

¹³⁷ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 278.

¹³⁸ Tamtéž, s. 278.

¹³⁹ Tamtéž, s. 278-279.

mnichům. Pro autora je opat duchovní otec, musí dohlížet na to, aby jeho podřízení žili ve svatosti a jednotě s Bohem. Musí mít starost jeden o druhého, jeho růst v dokonalosti, jeho obtíže, překážky, které ho srážejí zpět. Opat musí povzbuzovat slabé, vést je svou rukou, napomínat je, a když je to nutné, ukládat tresty. Nesmí se spokojit s tím, že zná své stádce zvnějšku a musí dohlížet na to, aby plnili statuta řádu. Musí znát své ovce zevnitř. Takže musí často naslouchat svým řeholníkům a pravidelně si je zvát k rozhovorům. Musí vědět o stavu jejich duše, jejich zlých sklonech, jejich pokušeních, kolikrát pokušením podlehli, prostředky a zbraně, jimiž se pokušením brání, jaký pokrok za poslední měsíc udělali. Opat usiluje o to, aby jeho klerici získali vysoký stupeň čistoty a byli v této ctnosti zakořeněni. Jenom ty, kdo vedou příkladný život, jmenuje faráři, zpovědníky, převory a celeráři opatství¹⁴⁰.

Fridrich Herlet kritizuje opaty, kteří svěřují duchovní správu svých řeholníků konventnímu převorovi:

Vědí více o životě a ctnostech svých psů a koní, než svých řeholníků, myslí si, že vnitřní stav jejich bratří je záležitost pouze zpovědníka, cítí, že dostatečně splnili své povinnosti, když předali svým bratřím duchovní knihy, a nezajímají se o to, zda stav jejich duše je dobrý nebo špatný, pokud splnili své vnější povinnosti¹⁴¹.

Krátce řečeno, všichni řeholníci jsou povinni pod hrozbou vážného hříchu směřovat k dokonalosti milosrdné lásky. Aby mohli slavit oběť mše svaté důstojným a svatým způsobem, musí být v každém opatství kněz, aby vyslechl zpovědi ostatních řeholníků, pokud si to přejí, i kdyby to bylo jenom ze zbožnosti. Chórová modlitba vyžaduje přítomnost a účast všech, včetně opata. Snažit se o dispens od officia kvůli věku, neschopnosti zpívat nebo zdraví je nemyslitelné, neboť officium je první povinností premonstrátů¹⁴².

¹⁴⁰ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 279.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 279.

¹⁴² Tamtéž, s. 279.

A nakonec Herlet připomíná intelektuální a duchovní formaci, která je podle předpisů tridentského koncilu pro faráře nezbytná. Musí znát dogmatickou teologii, aby mohli vysvětlovat základní prvky katolické víry, a morální teologii, aby udělovali řádně svátosti a učili. Nakonec, musí mít znalosti kanonického práva a kontroverzí týkajících se víry. Musí být formováni, aby vedli ctnostný život, se zvláštním důrazem na tři teologální ctnosti víru, naději a lásku, stejně jako na morální ctnosti¹⁴³.

Fridrich Herlet nabízí dokonalou syntézu premonstrátské spirituality a jezuitské metody. Snaha o reformu, která se odvolává na tradiční spiritualitu, a využití nových metod představují vrchol v historii spirituality premonstrátského řádu. Jeho význam je srovnatelný s dopadem duchovních autorů 12. a 13. století. Tato syntéza je jedním z nejlepších plodů tridentských reforem a vlivu Tovaryšstva Ježíšova¹⁴⁴.

¹⁴³ Srov. ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995, s. 280.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 280.

Závěr

Kláštéry prvotní observance se po úpadku řeholního života v premonstrátském řádu před tridentským koncilem zasloužily o obnovení spirituality vycházející z charismatu prvních premonstrátů obohacených o duchovní proudy doby, především jezuitskou spiritualitu.

Návrat k charismatům počátku řádu znamenal obnovení důrazu na rozjímání, *lectio divina*, společnou chórovou modlitbu a také studium, jak to doporučoval ve 12. století Filip z Harvengu. Kontemplace byla od počátku považována za zdroj duchovní síly nutné pro aktivní život v pastorační práci. Činnost bratří ve farnostech měla vycházet z modlitby a rozjímání v klášteře. Zdůrazňoval to i Adam Scotus, který doporučoval bratřím chórovou modlitbu a Eucharistii jako lék na zranění duše, a kontemplaci jako prostředek její očisty před působením mezi věřícími, bez toho nedokáže kněz být skutečným pastýřem.

Srovnání života prvních klášterů řádu s úpadkem mravů na začátku 16. století, který odpovídal všeobecnému poklesu úrovně života řeholníků i kněží a vedl k reformám tridentského concilu, bylo inspirací prvních snah o nápravu. Nicolas Psaume, opat kláštera svatého Pavla a biskup ve Verdunu, byl jedním z prvních, kdo popsal základy reformy a usiloval o jejich prosazování – ze spirituálních prvků je nutno vyzdvihnout úsilí o *conversio morum*, které bylo součástí slibové formule a zdůrazňování tohoto prvku jako typického pro život premonstrátů se objevuje v dílech všech autorů.

Toto období se dá podle historiků řádu nazvat „zbožným humanismem“ – jedná se o syntézu křesťanského učení a principů přirozené morálky, které vytvářejí optimistický pohled na celé stvoření, krásu a dobro, a překonávají radikální rozdělování světského a posvátného. Život „bílých kanovníků“ vycházel z řehole svatého Augustina – je to návrat k „duchu křížové výpravy“, „svaté války“, o němž se hovořilo v počátcích řádu, kdy svatý Norbert bojoval proti zlořádům mezi kanovníky a také proti pověrám a nevzdělanosti v otázkách víry mezi lidem.

Spiritualita řádu v 16. a 17. století, které patří k jednomu z vrcholů v jeho historii, usiluje o návrat k augustinovskému ideálu, který, i pod vlivem jezuitů, vede více k rozjímání o Kristově lidství – do spirituality se dostávají nové aspekty – zaměření na různé etapy života Krista a Panny Marie, přinášející větší emocionální zabarvení a „lidské dotyky“.

Vrcholem snah o reformu bylo období opata kláštera v Pont-à-Mousson Serváce de Lairuelz, který studoval na místní univerzitě a jehož duchovním rádcem byl jezuita Anselm André. Na první pohled se může zdát, že Lairuelz je především zaměřený na právní podstatu reformy. Ale ve svých spisech se ukazuje jako skutečně duchovní člověk. Vypočítává prostředky, které jsou nezbytné, má-li být reforma zachována, a ty jsou z větší části spirituální: řeholníci mají často uvažovat o slibech, řeholi a statutech prvotní observance, denně se věnovat rozjímání a *lectio divina*, často přijímat Eucharistii a chodit ke zpovědi, soustředěně se modlit kanonické hodinky, denně zpytovat svědomí a vyznávat viny v kapitule, každoročně konat duchovní cvičení.

Mysl a smysly, duše a tělo – celá osoba řeholníka je zapojena do *conversio morum* a Servác de Lairuelz toho je výmluvným příkladem. Novým prvkem v jeho spisech jsou nabádání pro opaty, aby se snažili být vzorem bratřím ve snaze o dokonalost, a aby novicové nebyli odděleni od starších bratří, ale učili se od nich. Nemá se od noviců vyžadovat přísnější dodržování řeholních pravidel, ale spíše od starších bratří. Zajímavé jsou také jeho úvahy nad posuzování vhodnosti kandidátů před vstupem do kláštera, kde doporučuje, aby se přihlíželo i k tomu, v jakých podmínkách mladí lidé předtím žili a jakou měli výchovu, tomu je nutno přizpůsobit jejich řeholní formaci.

V jeho úsilí pokračoval opat kláštera Étival Epifan Louys, který své spirituální spisy psal nejen pro premonstráty, ale i pro sestry, které duchovně vedl – proto se v nich věnuje především eucharistické účtě a modlitbě – v duchu spirituality 17. století popisuje adoraci Nejsvětější svátosti jako prostředek, kterým mají řeholníci vynahradit Kristu, že jej ostatní lidé zanedbávají a netráví s ním tolik času – podle tehdejších představ je Kristus ve svatostánku osamocen, a proto mu mají sestry a bratři často dělat společnost. Adorace také pomáhá řeholníkovi umenšit sebe sama, podrobit se vůli Boží – milovat Boha stále – i kdyby jej Bůh opustil, jako Krista na kříži.

Autoři spirituálních děl se neustále vraceli k duchu zakladatele řádu – vidíme to i u Denise Albrechta, který se inspiroval charismaty svatého Norberta a doporučoval bratřím nejen tradiční *conversio morum*, eucharistickou úctu a modlitbu hodin, ale také se domníval, že podstatou apoštolského života je trpět – dobrý pastýř by měl napodobovat Krista v tom, že trpí pro své ovce a teprve když je ochoten toto pro ně snášet, může je skutečně vést k Bohu. Kromě toho však v jeho díle najdeme i dobové vlivy – především zaměření na duchovní cvičení jako na prostředek obnovy duchovní čistoty a horlivosti. V tom pokračovali i dva němečtí premonstráti, Vilém Eiselin a Fridrich Herlet, kteří zdůrazňovali, že duchovní cvičení nejsou jen pro vybranou elitu, ale jsou nezbytností pro každého řeholníka – nejenom Kristus, ale i Norbert trávil čas o samotě s Bohem.

Premonstrátské reformy 16. a 17. století i jejich spiritualita jsou součástí reformní doby. Díla spirituálních autorů jsou inspirovaná velkými vzory, především svatým Ignácem, nijak se tedy nevymykají literatuře, kterou tvořili příslušníci ostatních řeholních řádů. Jsou tedy zajímavá spíše pro členy řádu, kterým ukazují potřebu neustále se vracet k jeho základům, protože i dnes v době, kdy je spektrum forem řeholního života mnohem pestřejší, než bylo ve 12. i v 17. století, se stále diskutuje o způsobech naplňování řeholních slibů, zvláště u slibů chudoby (Kolik by toho měl řeholník vlastnit? Co má považovat skutečně za své?) a poslušnosti (Kde jsou hranice mezi motivací a příkazem?), ale i o duchovním životě, na který někteří kvůli své činnosti mezi věřícími nemají téměř čas – a apoštolát se tak stává způsobem úniku z kláštera, od bratří a sester, nebo i od Boha, protože není snadné vydržet sám se sebou v Boží přítomnosti.

Premonstráty může při četbě spisů citovaných v této práci povzbudit, že už jejich předchůdci zápasili s podobnými problémy, a mohou se inspirovat (i přes různost požadavků doby) jejich řešeními. Neustálé úsilí o obrácení mravů, věrnost slibům, snaha soustředěně a vytrvale se modlit breviář, zlepšovat vztahy k sestřám a bratřím, obětavě se věnovat službě mezi lidmi, studovat a rozjímat o biblických textech je i dnes spolehlivým návodem, jak si vytvořit blízký a pevný vztah k Bohu, který je základem řeholního života.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Čihánková Ivana

Instituce: Cyrilometodějská fakulta
Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra pastorální a spirituální teologie

Název práce: Spiritualita premonstrátského řádu v době lotrinské reformy

Vedoucí práce: doc. Dr. Michal Altrichter, Th.D.

Počet stran: 62

Počet příloh: 0

Počet titulů bibliografie: 18

Rok obhajoby: 2014

Klíčová slova: premonstrátský řád, lotrinská reforma, premonstrátská spiritualita, spiritualita 16. a 17. století ve Francii, jezuitská spiritualita

Diplomová práce se zabývá duchovními proudy ovlivňující spiritualitu premonstrátských klášterů v Lotrinsku v 16. a 17. století. První část pojednává o spiritualitě řádu v jeho počátcích, o diskusích o typu řeholního života, který mají bratři vést, jak se odráží v dílech Filipa z Harvengu a Adama Scota. V 16. století dochází v církvi k velkému reformačnímu hnutí, jehož součástí jsou i snahy o návrat premonstrátských klášterů, především v Lotrinsku, k přísnějšímu způsobu života prvních bratří v Prémotré. Hlavní část práce se zabývá díly předních představitelů lotrinské reformy Nicolase Psauma, Serváce de Lairuelz a Epifana Louyse. V závěru pak jsou představena díla nejvíce ovlivněná jezuitskou spiritualitou – spisy o duchovních cvičeních, jak je pojali Denis Albrecht, Vilém Eiselin a Fridrich Herlet.

Annotation

Surname and name:	Čihánková Ivana
Institution:	Cyrlometodějská fakulta Univerzity Palackého v Olomouci Katedra pastorální a spirituální teologie
Title of the Thesis:	Spirituality of the Premonstratensian Order in the Time of the Reform of Lorraine
Supervisor:	doc. Dr. Michal Altrichter, Th.D.
Number of pages:	62
Number of annexes:	0
Bibliography titles number:	18
Year of exam:	2014
Key words:	Premonstratensian order, Reform of Lorraine, Premonstratensian spirituality, spirituality of the 16 th and 17 th century in France, Jesuit spirituality

The thesis deals with the spirituality of Premonstratensian abbeys in Lorraine in the 16th and 17th century. The first part concerns itself with the spiritual life of the order in the 12th century, with the discussions about the type of regular life which the brethren should follow as they are reflected in the works of Phillip of Harvengt and Adam Scotus. In the 16th century, at the time of the great reformation movement in the church, the Premonstratensian abbeys, especially in Lorraine, also made efforts to return to the more strict way of regular life of the first brethren in Prémontré. The main part of the text describes spiritual works of outstanding personalities of the reform of Lorraine, namely Nicolas Psaume, Servais de Lairuelz and Epiphane Louys. At the end there are presented works most influenced by Jesuit spirituality – books about spiritual exercises as understood by Denis Albrecht, Wilhelm Eiselin and Friedrich Herlet.

Seznam použité literatury

ANTRY, T. J., NEEL, C. (eds.). *Norbert and Early Norbertine Spirituality*. 1. vydání. New York: Paulist Press, 2007. 271 s. ISBN 978-0-8091-4468-6.

ARDURA, Bernard. *Les exhortations capitulaires de Nicolas Psaume*. *Analecta Praemonstratensia*, svazek LXIII, Averbode, 1987, s. 26-69.

ARDURA, Bernard. *Nicolas Psaume (1518 – 1575), évêque et Comte de Verdun: L'idéal pastoral du Concile de Trente incarné par un prémontré*. 1. vydání. Paris: Cerf, 1990. 586 s. ISBN 2-204-04111-4.

ARDURA, Bernard. *Abbayes, prieurés et monastères de l'ordre de Prémontré en France, des origines à nos jours: dictionnaire historique et bibliographique*. 1. vydání. Nancy: Presses Universitaires de Nancy, 1993. 734 s. ISBN 2-86480-685-1.

ARDURA Bernard. *Prémontrés: Histoire et Spiritualité*. 1. vydání. Saint-Etienne: C.E.R.C.O.R., Université de Saint-Etienne, 1995. 682 s. ISBN 2-86272-073-9.

ARDURA, Bernard. *À l'aube de la réforme catholique en Lorraine, le Prémontré Nicolas Psaume, abbé de Saint-Paul de Verdun, évêque et comte de Verdun*, s. 85-99, in

DAUZET, Dominique-Marie, PLOUVIER, Martine. *Les Prémontrés et la Lorraine, XIIIe-XVIIIe siècle*. 1. vydání. Paris: Beauchesne, 1998. 324 s. ISBN 10: 2701013682.

BACKMUND, Norbert. *Monasticon praemonstratense: id est historia circariarum atque canoniarum candidi et canonici ordinis Praemonstratensis*; svazek 3. 1. vydání. Straubing: Cl. Attenkofersche Buchdruckerei, 1956. 528 s.

BACKMUND, Norbert. *Geschichte des Prämonstratenserordens*. 1. vydání. Grafenau: Morsak, 1986. 219 s. ISBN 3-87553-241-4.

BYNUM, Caroline W., *The Spirituality of Regular Canons in the Twelfth Century: A New Approach*. *Medievalia et Humanistica*, NS 4, 1973, s. 3-24.

DAUZET, Dominique-Marie. *Servais de Lairuels (1560 – 1631), portrait d'un réformateur*, s. 163-180, in DAUZET, Dominique-Marie, PLOUVIER, Martine. *Les Prémontrés et la Lorraine, XIIe-XVIIIe siècle*. 1. vydání. Paris: Beauchesne, 1998. 324 s. ISBN 10: 2701013682.

DAUZET, Dominique-Marie. *Une lecture des Catechismi de Servais de Lairuelz*, in Actes Officiels du 33e Colloque du Centre d'Études et de Recherches Prémontrées, Freckenhorst 2007, s. 71-82. Ed. le Centre d'Études et de Recherches Prémontrées, Prémontré, 2008. 1. vydání. 135 s. ISSN 0754-3905.

DECLERCK, D. (ed.). *Hagiologion: Lebensbilder der Heiligen, Seligen und grossen Gestalten des Prämonstratenser-Ordens*. 1. vydání. Windberg: Poppe, 1999. 418 s. ISBN 3-932931-97-1.

DELCAMBRE, E. *Servais de Lairuelz et la réforme des Prémontrés*. Bibliotheca Analectorum Praemonstratensium – 5, Averbode, 1964. 1. vydání. 239 s.

LEINSLE, Ulrich G. *Das Relictum Visitationis Servatius de Lairuelz für die Abtei Windberg, 1614*, Analecta Praemonstratensia, svazek LXXIX, 2003, Averbode, s. 161-178.

LEINSLE, Ulrich G. *Servatius de Lairuelz und Juan Caramuel Lobkowitz OCist. Zwei Auslegungen der Augustinus-Regel*. Analecta Praemonstratensia, svazek LXXXII, 2006, Averbode, s. 283-320.

PLOUVIER, Martine. *Exemples d'adhésion ou de résistance à la Réforme de Lorraine dans la circonscription de France*, s. 213-238, in DAUZET, Dominique-Marie, PLOUVIER, Martine. *Les Prémontrés et la Lorraine, XIIe-XVIIIe siècle*. 1. vydání. Paris: Beauchesne 1998. 324 s. ISBN 10: 2701013682.

VAILLANT, Jean-Marc. *Épiphanie Louys (1614-1682), abbé d'Étival, mystique lorrain du Grand Siècle*, s. 281-292, in DAUZET, Dominique-Marie, PLOUVIER, Martine. *Les Prémontrés et la Lorraine, XIIe-XVIIIe siècle*. 1. vydání. Paris: Beauchesne 1998. 324 s. ISBN 10: 2701013682.

VAILLANT, Jean Marc. *Mystique et homme d'action Épiphane Louys, abbé Prémontré d'Étival (1614–1682)*. Bibliotheca – svazek 22, Analecta Praemonstratensia. 1. vydání. Averbode: Praemonstratensia, 2008. 220 s. ISBN 978-90768-170-02.

Úryvky z uvedených literárních zdrojů přeložila autorka práce.

Seznam použitých zkratek

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
s.	strana
srov.	srovnej
t.j.	to jest